

YSENGRIMUS IN CHINA: DE WOLF VAN ZHONGSHAN

WILT L. IDEMA

Inleiding

In *Tiecelijn 31* stond een bespreking van Dik van der Meulens *De kinderen van de nacht. Over wolven en mensen* (2016) door Hans Rijns.¹ Deze besloot zijn lovende samenvatting met de zin: 'Dit is een zeer geschikt boek voor wie alles over de wolf wil weten.' Nu is geen enkel boek in staat om een onderwerp volledig uit te putten, en dat doet ook Van der Meulen niet. Zijn boek is zeer uitvoerig over de wolf in de natuur en cultuur van Noord-Amerika en West-Europa en vergeet ook allerminst de wolf in het Midden-Oosten van Bijbelse tijden, maar het oostelijke gedeelte van het Euraziatische continent komt er bekaaid van af. En dat terwijl over China en Japan ook het nodige te zeggen zou zijn geweest. Zo ontbreekt in de uitvoerige bibliografie bijvoorbeeld het boek van Brett L. Walker, *The Lost Wolves of Japan* (2005), dat zich in veel opzichten met het werk van Van der Meulen laat vergelijken. Ook Walker is zelf een enthousiaste 'wolfser' die net als Van der Meulen vele dagen in Yellowstone Park heeft doorgebracht in de hoop de wolven daar te kunnen observeren, en ook hij besteedt aandacht aan de wolf in natuur en cultuur, zij het in dit geval van Japan, op de eilanden Honshu en Hokkaido. Maar zijn boek eindigt op een pessimistische noot. Ofschoon in vroeger eeuwen vereerd, zowel door de Japanners als door de Ainu, is de wolf nu in Japan al een eeuw uitgeroeid – de reputatie van de wolf had in de achttiende eeuw al geleden door de verspreiding van hondsdolheid, en de invoering van grootschalige veeteelt in de negentiende eeuw ging gepaard met even grootschalige campagnes om de wolf te bestrijden met strychnine en jacht.²

Misschien nog wel verbazingwekkender is dat Van der Meulen de roman *Lang tuteng (Wolventotem)* uit 2004 van de Chinese schrijver Jiang Rong (pseudoniem van Lü Jiamin) niet noemt. Deze roman was gebaseerd op de ervaringen van de auteur in Binnen-Mongolië tijdens de Culturele Revolutie (1966-1978) en beschrijft de rampzalige gevolgen voor de ecologie van het uitmoor-

den van de plaatselijke wolven en de mislukte pogingen van de hoofdfiguur om een wolvenjong groot te brengen. De roman is zowel een rehabilitatie van de wolf als een oproep aan zijn Chinese landgenoten om de eigen cultuur te verrijken door te leren van de positieve eigenschappen van de wolf.³ De roman maakte geweldige furore en verscheen in 2008 in een Engelse vertaling in de bewerking van Howard Goldblatt, wiens versie ook ten grondslag lag aan de Nederlandse vertaling van hetzelfde jaar.⁴ De roman werd enkele jaren later, in 2015, ook verfilmd in een Chinees-Franse coproductie onder regie van Jean-Jacques Arnaud als *Le dernier loup*.⁵ In Van der Meulens bespreking van de vaak semifictionele 'lycolatrische' literatuur van de laatste decennia zou *Wolventotem* niet hebben misstaan.

Ook al kwam de wolf in vrijwel heel China voor,⁶ toch speelt het dier in de traditionele literatuur een zeer bescheiden rol. Dat blijkt al daaruit dat in Chinese varianten van het Roodkapje-sprookje (ATU 333) de wolf vaak plaats heeft moeten maken voor een tijger.⁷ Het is ook de weertijger die de rol vervult van de weerwolf in de Chinese verbeelding.⁸ Gedichten over wolven ontbreken vrijwel geheel. De bescheiden plaats van het dier in de Chinese cultuur moet waarschijnlijk verklaard worden uit het feit dat China overwegend een agrarische samenleving was waarin intensieve landbouw de boventoon voerde, zodat boeren weinig te duchten hadden van de schuwe wolf. De Mongolen als veehouders op de steppe hadden veel meer te vrezen van de wolf, maar bewonderden ook zijn jachtinstinct en claimden zelfs van wolven af te stammen. Voor zover de wolf een plaats had in de Chinese cultuur was het vanwege zijn vraatzucht.⁹ Men dacht het dier ook een onbevredigbare begeerte toe. Het Chinese woord voor een seksmaniak is tot op vandaag de dag een 'sekswolf' (*selang*). De grote boze wolf in China is de wolf van Zhongshan, sinds de zestiende eeuw het toonbeeld van ondankbaarheid. Vluchtend voor een drijfjacht in Zhongshan, wordt de wolf op zijn smeekbede gered door een altruïstische geleerde, Meester Dongguo, die hem verstoppt in zijn boekenzak. Wanneer de jagers zijn verdwenen en Meester Dongguo hem uit de zak gelaten heeft, stelt de wolf echter voor dat hij zijn weldoener zal verslinden omdat hij vergaat van de honger. Meester Dongguo protesteert, maar de wolf dringt aan, en uiteindelijk besluiten ze hun geschil voor te leggen aan drie oude lieden. Een oude abrikozenboom en een oude waterbuffel geven beide de wolf gelijk: ondank is 's wereld loon, dus de wolf heeft alle recht zijn weldoener op te eten. De derde rechter wil echter eerst wel eens zien of die grote wolf past in die kleine boekenzak, en wanneer de wolf in zijn domheid dat bereidwillig demonstreert, roept hij Meester Dong-

guo op het ondankbare dier per subiet te doden.¹⁰ Dit verhaal volgt de plot van volksverhalen over ondankbare dieren van het type ATU 155, dat een wijde internationale verspreiding geniet. In China wordt dit verhaal dan ook sinds de twintigste eeuw in het algemeen aangeduid als een volksverhaal.¹¹

Hoe wijdverbreid het verhaal van de wolf van Zhongshan dan tegenwoordig in China ook moge zijn door stripverhalen en tekenfilms, het is echter de vraag of het verhaal van de wolf van Zhongshan en zijn ontmoeting met Meester Dongguo ook inderdaad gekenschetst moet worden als een volksverhaal. Deze fabel over ondankbaarheid duikt plotseling op in de eerste helft van de zestiende eeuw als verhalen in de klassieke Chinese schrijftaal en in toneelbewerkingen die toegeschreven worden aan bekende literaten. In de versies van de fabel uit de zestiende eeuw vestigt de tekst nadrukkelijk de aandacht van de lezers op de fictionaliteit van het verhaal door te beginnen met een blatant anachronisme. In de populaire literatuur wordt de fabel pas in later eeuwen gevonden, en verschillende bewerkingen als voordrachtteksten stammen pas uit de jaren 1950, maar zelfs deze late bewerkingen tonen nauwelijks variatie of ontwikkeling. De snelle verspreiding van het verhaal in de zestiende eeuw onder literaten, die verder nogal afkerig stonden tegenover teksten waarin dieren het woord namen, heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat deze verhalen voornamelijk werden gelezen als een politieke afrekening. De wolf van Zhongshan zou staan voor de bekende dichter en ambtenaar Li Mengyang (1473-1529) die, nadat hij eerder toen hij in de gevangenis was beland, was geholpen door Kang Hai (1475-1541),¹² zijn weldoener later in de steek gelaten zou hebben toen Kang Hai zelf uit de ambtelijke dienst werd ontslagen. Dat die interpretatie nauwelijks door feiten werd gesteund, deed niets af aan haar populariteit.

In de vroegere Chinese literatuur tot het einde van de vijftiende eeuw ontbreekt iedere verwijzing naar de wolf van Zhongshan of Meester Dongguo. De oudste bekende versie van de fabel is een anoniem kort verhaal dat is opgenomen in een verzamelbundel die gedrukt is in 1544; mogelijkwerwijs zou dit verhaal ook al eerder in 1525 in druk zijn verschenen.¹³ In latere heruitgaven wordt het verhaal soms toegeschreven aan een auteur uit de Song-dynastie (960-1278) of zelfs uit de Tang-dynastie (617-906), maar aan die toeschrijvingen wordt weinig geloof gehecht. Een uitvoeriger versie van dezelfde tekst, die ook beschikbaar is in een Engelse vertaling,¹⁴ wordt wel toegeschreven aan een zekere Ma Zhongxi (ca. 1446-ca. 1512), die volgens sommige bronnen de leeraar zou zijn geweest van zowel Li Mengyang als Kang Hai. De tekst is inder-

daad opgenomen in het verzameld werk van Ma Zongxi, maar dat werd pas gedrukt in 1707, toen zijn naam al meer dan een eeuw rondging als de schrijver. De vroege bewaarde toneelbewerkingen zijn beide gebaseerd op de kortere en waarschijnlijk ook oudere versie – als het korte verhaal al niet een bewerking is van een toneelstuk.¹⁵

De twee vroege toneelbewerkingen van het verhaal van de wolf van Zhongshan zijn een klucht in één bedrijf die in de regel wordt toegeschreven aan Kang Hai's vriend Wang Jiushi (1468-1551), en een *zaju* in vier bedrijven die wordt toegeschreven aan Kang Hai.¹⁶ Beide stukken hebben dezelfde titel: *Zhongshanlang* (*De wolf van Zhongshan*). De klucht in één bedrijf is een vroeg voorbeeld van de experimenteerdrijf van toneelschrijvers vanaf het midden van de Ming-dynastie (1368-1644) die op zoek zijn naar korte theatervormen die zich lenen voor opvoering door huisgezelschappen. Het stuk heeft dan ook al vroeg de belangstelling getrokken van zowel Chinese als westerse geleerden, en is beschikbaar in verschillende Engelse en Nederlandse vertalingen.¹⁷ Het stuk dat wordt toegeschreven aan Kang Hai en hier is vertaald, is daarentegen een reguliere *zaju*. Dit genre van theater was tot bloei gekomen in de tweede helft van de dertiende eeuw in Dadu (het huidige Peking) en andere grote steden van Noord-China en bleef daar geliefd tot in de zestiende eeuw. Net als *xiwen* en *chuanqi*, de vorm van theater die in Zuid-China in diezelfde periode tot bloei kwam, was *zaju* een vorm van muziektheater waarin de aria's geschreven werden op reeds bestaande zangwijzen ('ballad opera'), maar terwijl in die zuidelijke vormen alle spelers zongen, werden in *zaju* alle aria's in de vier bedrijven toebedeeld aan de hoofdrolspeler dan wel -speelster. In het geval van het stuk dat aan Kang Hai wordt toegeschreven is dat een hoofdrolspeler die de rol speelt van Meester Dongguo. De aria's in een *zaju* zijn georganiseerd in vier suites die elk hun eigen toonaard hebben, die vermeld wordt voor de naam van de eerste zangwijze in een suite. De namen van de zangwijzen hebben zelden of nooit nog iets uitstaande met de inhoud van de aria's en zijn hier onvertaald gelaten. In het Chinees stelt iedere zangwijze zijn eigen eisen aan het aantal regels van elke aria, de lengte en structuur van elke regel, en het rijmpatroon.

Ook al houdt het aan Kang Hai toegeschreven stuk zich aan de formele eisen voor een *zaju*, dat wil niet zeggen dat het in andere opzichten niet bijzonder is. Dieren worden ook in andere stukken wel ten tonele gevoerd en het lijkt erop alsof elk theatergezelschap wel beschikte over een tijgerkostuum, maar zulke dieren hebben nooit een sprekende rol – dit in tegenstelling tot bomen die in stukken uit de eerste eeuw van de Ming regelmatig optreden, zij

het niet om hun beklag te doen. In zoverre is de abrikozenboom die in *De wolf van Zhongshan* optreedt, een nieuwe verschijning op het toneel. De buffel in *De wolf van Zhongshan* heeft een voorloper in *De klacht van de buffel* door Yao Shouzhong uit de tweede helft van de dertiende eeuw. Deze lange monologische suite van aria's is geschreven in de persoon van een geslacht rund dat zijn beklag doet bij de onderwereldrechter Koning Yama over de ondankbaarheid van zijn menselijke meesters na alle weldaden die hij hun bij zijn leven had bewezen.¹⁸ Schurken zijn er genoeg op het vroege Chinese toneel, maar ze zijn slechts zelden zo perfide als de wolf. Hoe de wolf gespeeld werd, weten we niet, en we weten ook niet of het aan Kang Hai toegeschreven stuk überhaupt wel eens is gespeeld – misschien is het wel niet met dat oogmerk geschreven. Het valt op dat de klucht die aan Wang Jiusi wordt toegeschreven op vele plaatsen specifiek is in zijn speelaanwijzingen en zelfs grappen maakt over een acteur die een boom moet spelen. Een ander opvallend aspect van het aan Kang Hai toegeschreven stuk is de beeldspraak. Op die plaatsen waar andere stukken zouden putten uit de rijke Chinese geschiedenis voor beelden en toespelingen, maakt onze tekst gebruik van vaste uitdrukkingen of verhalen over dieren. Het aantal historische toespelingen blijft daardoor heel beperkt, wat de leesbaarheid voor een niet sinologisch geschoolde lezer zekere ten goede komt.

Terwijl de jager Zhao Yang welbekend is uit historische bronnen, is Meester Dongguo ontsproten aan de fantasie van de toneelschrijver. De altruïstische Meester Dongguo stelt zich in zijn zelfintroductie voor als een mohist, dat wil zeggen een aanhanger van de filosoof Mo Di (ca. 479-ca. 381 voor Chr.). Mo Di zette zich scherp af tegen het denken van zijn voorgangers zoals Confucius, die een terugkeer bepleitte naar de ideale maatschappij van de volmaakte vorsten uit de verre voortijd en dat hoopte te bewerkstelligen door een ethisch reveil van de heersende elite en een infusie van moraal in het ritueel. Mo Di hoopte die ideale maatschappij te bereiken door voor alle ambtelijke functies de besten te kiezen, ongeacht rang of stand. Hij was een fel tegenstander van verspilling bij alle vormen van ritueel (met inbegrip van begrafenissen) en ontspanning (en veroordeelde daarom muziek met zang en dans). Hij verwierp iedere vorm van luxe en eiste een strikte functionaliteit van kleding en voedsel. Bekommerd om het lot van het volk was Mo Di ook een absoluut tegenstander van alle vormen van oorlog. Zijn uitgangspunt was daarbij de 'alomvattende liefde' (*jian'ai*): Mo Di eiste dat de mensen evenveel van al hun medemensen (en dieren) moesten houden en geen onderscheid mochten maken tussen familieleden en vreemden, want dat deed de Hemel ook niet. Mo Di's leerstuk van de

alomvattende liefde werd scherp aangevallen door de latere confuciaanse filosoof Mencius (372-289 voor Chr.), die betoogde dat de mens er beter aan deed uit te gaan van zijn natuurlijke gevoelens van liefde en respect voor zijn familieleden (om te beginnen zijn ouders) en zijn spontane gevoelens van mededogen voor onschuldige slachtoffers (zoals een kind dat in een put dreigt te vallen), en deze vormen van sympathie te ontwikkelen en uit te breiden om zo mogelijk uiteindelijk wellicht iedereen te kunnen beminnen. Binnen het confucianisme staat deze vorm van gegradueerde, uitbreidbare liefde bekend als *ren* (mense-lijkheid; humaniteit). Voor Mencius was de kinderlijke piëteit een kerndeugd en hij wierp de mohisten dan ook voor de voeten dat ze hun vader weigerden te erkennen. Ondanks de invloed van de hecht georganiseerde school van de mohisten op het intellectuele leven van China in de vierde en derde eeuw voor Christus werden de geschriften van de school (verzameld in de *Mozi*) in later eeuwen nog maar weinig gelezen (tot zijn werk herontdekt werd in de achttiende eeuw).¹⁹ In de Ming-dynastie (1368-1644) zullen de meeste intellectuelen het mohisme vooral gekend hebben uit de *Mengzi* (de verzamelde dialogen van Mencius), een werk dat door de filosoof Zhu Xi (1130-1200) bestempeld was tot een van de Vier Boeken, die in de Ming als de essentie van het confucianisme de grondslag vormden van de leerstof voor de ambtelijke staatsexamens.²⁰ Ook de auteur van het aan Kang Hai toegeschreven stuk ontleent in zijn beschrijvingen van het mohisme veel aan de woorden van Mencius. Onze auteur laat Meester Dongguo in zijn eerste aria's als goed mohist fel uithalen tegen Confucius en zijn aanhangers, die de wereld afreizen om een vorst te vinden die hun ideeën in praktijk wil brengen. Niet dat Meester Dongguo in zijn eigen levenswijze nu zo veel van zijn concurrenten verschilt. Ook hij reist in armoede door de wereld op zoek naar faam en verdiensten – en dreigt daarbij zijn leven te verliezen door zijn idealistische filosofie. Zoals de grijsaard met de staf aan het slot van het stuk betoogt, geldt ook in het oude China maar al te zeer *homo homini lupus*.

In de aan Wang Jiushi toegeschreven klucht is de oude man die de wolf in de val lokt, een manifestatie van de plaatselijke god van de grond, maar in het aan Kang Hai toegeschreven stuk doet hij eerder denken aan een voormalig ambtenaar die zich teruggetrokken heeft uit de bureaucratie met haar voortdurende interne machtsstrijd, om op het platteland van zijn rust te genieten. Wie erop staat om het stuk te lezen als Kang Hai's versluierde weergave van zijn eigen loopbaan zal daarom wellicht in Meester Dongguo een reflectie willen herkennen van een jonge Kang Hai, die vol idealisme aan zijn ambtelijke

loopbaan begon, en in de oude man met de staf een oudere Kang Hai, die door ervaring wijzer was geworden. De neiging om literatuur te lezen als een ver-sleutelde afrekening van de auteur met zijn vijanden in het dagelijkse leven is natuurlijk allerm minst uniek voor China. Ook de aan Nivardus toegeschreven *Ysengrimus* wordt immers maar al te vaak zo uitgelegd.

De vertaling is gebaseerd op de geannoteerde uitgave van de tekst in Zhou Yibai, ann. *Mingren zaju xuan*, Beijing, Renmin wenzue chubanshe, 1958, p. 237-259. In de vroegste gedrukte uitgave waarop deze editie is gebaseerd, namelijk Shen Tai's *Sheng Ming zaju* van 1629, worden in de aria's de woorden die worden gezongen (de hoofdwoorden of *zhengzi*) onderscheiden van de korte frasen die snel worden gesproken (de vulwoorden of *chenzi*) door de laatste in kleiner formaat te drukken. Ofschoon Zhou Yibai dat verschil verwaarloost, heb ik wel geprobeerd dat verschil typografisch tot uitdrukking te brengen. De vertaling van het aan Kang Hai toegeschreven toneelstuk wordt gevolgd door een vertaling van het korte verhaal in de korte versie op basis van de uitgave in Lu Zhi comp, *Gujin shuohai*, Shanghai, Shanghai wenyi chubanshe, 1989 (reprint van de uitgave uit 1909).

Kang Hai

De wolf van Zhongshan

Volledige titel:

Meester Dongguo begaat de fout de wolf van Zhongshan te redden;

De grijsaard met zijn stok doodt door een list het ondankbare beest

Eerste bedrijf

(Ambtsdrager²¹ gekostumeerd als Heer Jian van Zhao komt op aan het hoofd van zijn gevolg) Ik ben Zhao Yang, de eerste minister van de staat Jin.²² Dit hier is mijn wagenmenner Wang Liang, en dit hier is mijn geliefde dienaar Pi Xi. Nu het herfst is geworden, ben ik met mijn jagers hier naar het gebied van Zhongshan gekomen voor een drijfjacht – de honden aan de lijn, de valken op de arm, de boog die de kraaien doet krassen gespannen, en pijlen uit Sushen bij de hand.²³ (Wolf komt op) Ik ben de wolf van Zhongshan. Minister Zhao is hier gekomen voor een drijfjacht zodat ik nergens kan schuilen. Ik kan alleen maar rennen voor mijn leven! (Zhao) Daarginds komt een wolf! Die schiet ik neer! (Wolf wordt getroffen door de pijl en vlucht) (Zhao) Ai! Kijk toch eens! Bij mijn eerste schot gilde die wolf het uit en vluchtte. Zet hem na! (Af)

(Hoofdrolspeler komt op, rijdend op een ezel en met een zak op de rug) Ik ben Meester Dongguo, een aanhanger van Mo Di. De leer van ons mohisten houdt in dat we ons voor kleding beperken tot het noodzakelijke en voor voeding beperken tot het strikt nodige; bij ons leven geven we ons niet over aan gezang en bij iemands dood dragen we geen rouw. Zuinigheid is ons uitgangspunt, maar we beminnen alles en iedereen; we zijn eropuit om de hele wereld te helpen, al moeten we onze kruin polijsten tot onze hielen.²⁴ Iedereen mag dan wel zeggen dat ik zelfs mijn vader geen respect betoon, maar ze beseffen niet dat voor mij, 'ik' en 'de anderen' een en dezelfde zijn. Dit is het principe van alomvattende liefde. Ik ga nu op weg naar Zhongshan om faam en verdienste te verwerven. Ik heb net mijn boekenzak gepakt, dus ik moet maar vertrekken.

[Xianlü: Dianjiangchen]

De hele wereld heb ik afgereisd,
Zo heb ik mijn voeten versleten
En rijd nu op een ezel.

In een ommezien werd ik al grijs:
Per saldo blijkt alles ijdele praat.

(Hunjianglong)

Hoe belachelijk zijn zij

Die streven naar heerschappij en hegemonie:

Die lieden

Dolen over de hele aarde en beschouwen die als hun thuis.

Een stuk in tienduizend woorden is hun kleding en voedsel tijdens de reis,

Hun tong van drie duimen lang is hun kapitaal voor heel hun leven.

Om te bepalen wie zwak is, wie sterk, stellen ze slagordes op van mieren;

Twistend over zoet en bitter vormen ze een wriemelende bijenkorf.

Zodra ze iemand ontmoeten

Die zich vorst of heerser noemt,

Laten ze hem

Schimmen hanteren om los zand te gijpen.²⁵

Hoe zijn ze bereid

Om samen te leven met vogels en dieren.²⁶

Ze zeggen dingen als,

'Ik ben toch geen bittere kalebas!'²⁷

Sommigen

Haasten zich naar het oosten,

Drommen samen in het westen:

Honderden vreugden, duizenden geneugten!

Anderen

Hollen van de ochtend

En rennen tot de avond:

Diepe zuchten, lange klachten!

Zolang het lot tegen hen is, verkopen ze de hele dag water aan de oever van de rivier,

Maar als geluk hen toelicht, verschijnen plotseling nog meer bloemen op brokaat.

Jullie zijn

Armoedzaaiers die van de honger een uitgedroogd visje voortzweepen met een gebroken bamboelatje,²⁸

Terwijl ik hier
 In de westenwind moet meemaken dat ik op de lange reis mijn magere paardje
 de sporen geef.
 Wat allemaal een moeite
 Voor wat een ellende!

Ach, en dan is het ook nog eens de late herfst!

[Youhulu]
 In de treurwilgen langs de oude weg krassen de late kraaien:
 Ik zie hoe de avondzon juist zinkt in het westen
 En roepende ganzen neerstrijken op het vlakke rivierstrand.
 Bruin van het stof joelt een droeve wind,
 Duistere wolken bedekken het veld waar de mist over zweeft.
 Je ziet slechts hoe
 De overwoekerde oever zich tot de einder uitstrekt –
 Waar vind ik
 Aan de rand van het bos de huizen van een dorp?
 Deze najaarsheuvels zijn dan wel uiterst schilderachtig
 Maar ze drogen allerminst
 De klare tranen die mijn mantels bloemen doorweken!

Rijdend op mijn ezeltje reis ik helemaal alleen. Wat een treurnis!

[Tianxiale]
 Mijn rijdier porrend trotseer ik de kou aan het eind van de wereld,
 Wat kan ik anders dan
 Diepe zuchten slaken?
 Het haar aan mijn slapen werd grijs –
 Het spreekwoord luidt:
 ‘Beter thuis dan op pad.’
 Niet alleen heb ik
 Geen reisgezel die me kan troosten,
 Maar ik ontbeer ook
 Een knechtje om me te warmen.
 Onwillekeurig
 Slaat me rillende de angst om het hart.

Hier ben ik al aangekomen in het gebied van Zhongshan. Maar wat?
Het lijkt wel of er een veldslag plaatsvindt met al die torenhoge stof-
wolken en dat hemeltartende tromgeroffel.

[Nezhaling]

Je ziet ze

Komen oprukken met groot en grof geweld
Alsof door storm en bliksem voortgedreven;
Voortrazen met een oorverdovend lawaai
Alsof de donder rommelt, kanonnen knallen;
Krijgskreten slaken met een vervaarlijk geloei
Alsof de hemel neerkomt en de aarde instort.

Dit is allerminst

De oorlog op Kunlun toen de hemelzuilen werden verbrijzeld,²⁹

En het is ook niet

De veldslag tegen Chiyou door de legers van de Gele Keizer,³⁰

Maar hoe kunnen dan toch

Rotsen rennen en stenen vliegen?

Kijk eens naar die massa van strijdwagens en die gepaarde banieren,
die vliegende valken en rennende honden, met z'n duizenden en tien-
duizenden! Hier is een drijfjacht gaande!

[Quetazhi]

Wagens en ruiters:

Een groot rumoer!

Valken en honden:

Moorddadig op jacht.

Opgejaagd worden de hazen in hun holen³¹ en de vossen in het veld;

Opgeschrikt worden de wilde fazanten en de schemeruur-kraaien.

Overal waar je kijkt zie je snelle paarden die de stormwind volgen,

De enkele laatste slierten van het avondrood volledig vertrappend.

Ik kan maar beter mijn ezel bij de teugel leiden en langzaam verder
lopen.

[Jishengcao]

Helschitterend blinken speren en lansen,

Wild wapperen vaandels en vlaggen:

O zo heldhaftig berijden de ruiters hun volbloed paarden!

Stijf van spanning pochen ze op de gouden kogels onder hun arm;

In één beweging richten ze allen hun raven-verschrikkende bogen.

Nu zij daar

In druk gedrang, nu voorwaarts neigend dan achterwaarts buigend, arenden schieten,

Leg ik hier

Vervuld van angst de zweep terzijde en schuil met mijn paard onder hoge populieren.

(Wolf komt op) Ik ben aangeschoten door minister Zhao. Bij zijn eerste schot werd ik getroffen door een pijl. Ik kon alleen maar met de pijl nog in de wond en mijn pijn verkroppend vluchten. Hemel, laat iemand mij toch redden! (Hoofdrolspeler) Daarginds komt een wolf aanrennen. Ik ben doodsbenauwd!

[Herhaling]

Wie had gedacht dat ik in mijn vervloekte leven

Ook nog eens zou stoten op zo'n demonische wolf!

Sidderend van top tot teen krijg ik kippenvel over mijn hele lijf,

Met stomheid geslagen staren de zwarte pupillen in beide ogen,

Opgelost in het niets is die ene draad van mijn verschrikte ziel.

Aangekomen op deze

Godvergeten plaats ben ik geheel alleen,

Zodat hoogstwaarschijnlijk

Mijn magere lijf in zijn maag zal belanden.

(Wolf) Meester, wat een geluk dat ik u hier ontmoet! Minister Zhao houdt hier een drijfsjacht. Ik ben door hem aangeschoten en met de pijl nog in mijn wond ben ik gevlucht. Meester, heb medelijden en red mijn leven! (Hoofdrolspeler) Je komt wel op het goede moment. Ik ben onderweg op zoek naar faam en verdienste en moet me haasten om mijn doel te bereiken, dus hoe zou ik de tijd hebben om me om jou te bekommeren?

[Zuizhongtian]

Mijn hart is vervuld van angst en beven,

Zodat mijn mond alleen maar kan zwetsen.
 Wat een genot was het om op mijn ezeltje
 Bij ondergaande zon in het kale bos het avondrood te zien.
 Wat is dan zo
 Belangrijk dat ik dit probleem op moet lossen?
 Ik vrees slechts dat
 Je warme gevoelens zullen omslaan in koude woorden –
 Waarom me bemoeien met dit onkruid, deze loze bloem?

Hoepel op! Ik kan je niet redden. (Wolf) Meester, bedenk toch in welk gevaar ik verkeer. Lang geleden redde de markies van Sui het leven van een slang, en die bracht hem later een parel als beloning.³² Zo handelt zelfs een slang, en wij wolven zijn veel intelligenter dan slangen. Ik verkeer in hoogste nood, dus red mijn leven nu het nog kan. Uw grote weldaad zal ik nooit durven vergeten. Ik zal u uw weldaad vergelden met een parel van de markies van Sui! (Hoofdrolspeleer) Houd je bek! Als ik jou zou redden, bruuskeer ik minister Zhao en wat voor onheil zou daar wel niet uit voortkomen? Hoe zou ik durven hopen op jouw beloning?

[Jinzhan'er]
 Wie wil er nog kletsen met jou?
 Ik ben van angst
 Geheel verlamd!
 Aan alle zijden is de macht van zijn troepen geducht;
 Het beulzwaard besmeurt voor zijn paard de berijpte bloemen.³³
 Met hem valt niet te spotten zonder reden
 Want je roept enkel onheil af over jezelf.
 Jij zegt dat
 De markies van Sui werd beloofd met een parel
 Maar wie durft te aarde te grissen van het hoofd van Taisui?³⁴

(De wolf) Meester, heb medelijden! Dat ik zou sterven is misschien niet zo belangrijk, maar het zou onrecht doen aan de gevoelens van mededogen waarmee alle mensen zijn geboren. Dit heeft niets te maken met minister Zhao. Meester, als u me niet redt, dan zal ik, eenmaal gestorven en aangekomen bij de Negen Bronnen, geen wrok koesteren jegens minister Zhao maar alleen jegens u.³⁵ (Hoofdrolspeleer) Ik zou

je eigenlijk niet willen redden, maar de leer der mohisten beschouwt alomvattende liefde als het uitgangspunt. Wat te doen? Vooruit dan maar! Overall biedt zich de gelegenheid tot goede daden. Ik zal je redden, maar dan moet ik eerst mijn boeken eruit halen, en dan zal ik jou verbergen in deze lege zak. (Wolf) Meester, er is geen groter weldaad! [(Hoofdrolspeler)] haalt de boeken eruit en probeert de wolf in de zak te stoppen, doet dit drie keer)

(Yiban'er)

Dat ik nu weer

Zo'n ellendeling moet ontmoeten die me blijft achtervolgen!

En waarom

Zou je denken ben ik zo vervuld van angst en vrees?

Omdat het mij

Maar niet lukt: heb ik de kop erin, dan steekt de staart eruit!

Hoe krijg ik dan

Die boekenzak ooit dichtgeknoopt?

Want als ik

De ene helft verborgen heb, dan blijft de andere helft nog zichtbaar!

Kijk, de troepen komen geleidelijk al dichterbij. Wat te doen? (Wolf) Meester, de tijd dringt! Red me zo snel mogelijk! (Hoofdrolspeler) Je lijf is te groot en de zak is te klein om jou daarin te verbergen. (Wolf) Dan kan ik alleen maar mijn vier poten optrekken en dan moet u ze met een touw stevig vastbinden. Dan zal ik mijn rug krommen en mijzelf van mijn baard tot mijn staart zo klein mogelijk maken, zodat u me in die zak kunt proppen. Meester, alstublieft! [(Hoofdrolspeler)] bindt de wolf vast en propt hem in de zak) (Hoofdrolspeler)

[Houtinghua]

De kop ingetrokken,

Het bekken gekromd,

De rug gebogen,

De tanden op elkaar:

Je kunt niet meer spreken van

'Van voren stapt hij op zijn baard,

Van achteren struikelt hij over zijn staart.'

Op deze manier

Lijkt zijn torso een egel,
Zijn rug wel een garnaal.

Ik vrees alleen

'Dat als de woord wordt opgeschrikt de eend wordt geslagen,'³⁶
Zodat ik

In angst en beven niet sneller kan gaan.

Nu is het gelukt. Ik heb de zak dichtgeknoopt en over de rug van de ezel gelegd, die ik hier heb vastgebonden aan een boom langs de weg om te wachten tot de mannen van Zhao voorbijgegaan zullen zijn. Wolf, wees niet blij wanneer ik je kan redden en wees niet kwaad wanneer ik je niet kan redden!

[Zhuansha]

Ik ben zo verward dat ik geen voet kan verzetten,

Zo beroofd van moed dat ik bij voorbaat al vrees.

Deze manke ezel draagt de linnen zak op zijn rug:

Natuurlijk zal je bij een ontmoeting in een nauwe steeg³⁷ van je paard moeten stijgen,

En dan is de uitkomst moeilijk te voorspellen.

Zolang jij nu maar geen kik geeft,

Beloof ik extra mijn best te doen.

Maar ik ben bang

Dat ik iets miszeg of een half woord verraad,

Dus ik zal de juiste antwoorden moeten geven –

Hier is geen ruimte voor ijdel gezwets of slechte gein.

Wolf van Zhongshan,

Het hangt om een haar of je mij door mijn bemoeizucht in een oogwenk de dood in jaagt.

(Gaat af)

Tweede bedrijf

(Heer Jian van Zhao komt op) Ik ben minister Zhao. Nadat de wolf van Zhongshan getroffen was door mijn pijl, ging hij ervandoor, zodat nu zelfs zijn schaduw onvindbaar lijkt. Jagers, blijf het dier achtervol-

gen! Aan die boom aan de kant van de weg is een ezel vastgebonden en daarnaast staat de een of andere idioot. Hij zou wel eens wat kunnen weten van de wolf van Zhongshan. Laten we er maar eens op afgaan om hem te ondervragen. (Gaat af)

(Hoofdrolspeler komt op) Ik ben Meester Dongguo. Ik was eigenlijk onderweg naar Zhongshan op zoek naar faam en verdienste maar het geluk zat me tegen en ik moest de wolf van Zhongshan tegenkomen! Aangeschoten door minister Zhao was hij op de vlucht met de pijl nog in de wond en hij smeekte mij uit alle macht om hem te redden. Bedenkende dat wij mohisten de alomvattende liefde als uitgangspunt nemen, kon ik hem slechts in mijn boekenzak verbergen. Nadat ik hem op de rug van mijn ezel had gehesen, ben ik hier blijven uitrusten onder deze verdorde populier. Wanneer minister Zhao mij komt ondervragen, moet ik mijn woorden zorgvuldig kiezen in mijn antwoord. Wolf van Zhongshan, je kost me nog mijn leven!

[Zhengong: Duanzhenghao]

Dan is het ook nog eens dit late herfstweer
Nu ik hier ben beland in deze woeste streek.
In mijn enthousiasme bezorg ik me onheil en rampspoed.
Onwillekeurig bonkt me het hart in de keel,
Geen ogenblik

Voel ik me nog op mijn gemak.

[Gunxiuqiu]

Ik zie de schaarse wilgenbladeren neerdwarrelen
En hoor de roepende trekganzen formaties vormen –
Het troosteloost zijn de avondwolken en nevelslierten.
Opeens zie ik

Tienduizenden ruiters aan komen stormen,
Met wanordelijk rumoer alle kanten op stuiven
En met donderend geweld schreeuwen van vreugde.
Dit machtsvertoon is zelfs nog groter dan de hemel,
En ik begin al

Wat te verslappen en te verdwazen,
Maar ik moet hen

Met rechte rug en ferme tred begroeten.
Overdonderd durf ik haast geen stap te verzetten
Uit angst dat

Hun scherpe ogen iets zullen gissen.

(Zhao komt op) Hé, jij daar! Toen jij hier onder deze boom zat te rusten, heb je misschien de wolf van Zhongshan gezien? (Hoofdrolspeler)

[Tangxiucai]

Helaas, uw nietswaardige dienaar³⁸ reist geheel en al alleen
Op een magere paardje door de wereld, met een lege beurs.
Want wat blijkt?

Van de tien rode poorten³⁹ waar ik aanklop blijven negen gesloten.
Tien jaar lang

Heb ik bitter geleden aan het venster tijdens mijn studie,
Hopende dat

Een oude vriend van duizend mijlen ver zou komen,
Zonder enige aandacht voor

Dravende wolven of geschrokken ratten.

(Zhao) Voor zover ik kan zien, bazel je onzin. Ik houd hier een drijfjacht en die wolf van Zhongshan versperde me de weg, rechtopstaand als een mens en huilend. Ik spande mijn boog, koos een pijl, en zoef! Bij het eerste schot werd hij geraakt en ging er stilletjes vandoor. Hoe heb jij hem hier aan de kant van de weg niet voorbij zien komen? Let op mijn zwaard! (Trekt zijn zwaard en hakt op de wagenboom in) Oost of west, noord of zuid, laat iedereen die verborgen houdt waarheen de wolf gevluht is gewaarschuwd zijn door deze wagenboom. (Hoofdrolspeler)

[Daodaoling]

Voor mijn ogen

Verandert zijn glimlachend gezicht in een bloeddoorlopen tronie,
Het fel blinkende zwaard dat hij verheft, is ongetwijfeld allerverschrikkelijkst scherp.

Onophoudelijk hakt hij holderdebolder in op die donderende wagen
Zodat mijn bibberende ziel onwillekeurig siddert in angst en beven.

Dit kost me nog mijn leven, o ja!

Dit kost me nog mijn leven, o ja!

Ook al heb je de overtuigendste tong, toch kun je hier geen onzin spuien.

Edele heer, stil voor een ogenblik uw donderende toorn en sta mij toe om op mijn gemak mijn verhaal te doen. Bij het licht van de lamp en het venster heb ik gestudeerd tot ik geheel gevuld was door de Oden en Oorkonden,⁴⁰ maar rondzwerfend door de vier windstreken heb ik nog geen faam en verdienste kunnen verwerven. Aangekomen op deze driesprong wist ik niet welke weg naar Zhongshan leidt en daarom ben ik hier onder deze verdorde populier blijven wachten totdat er iemand langs zou komen aan wie ik de weg zou kunnen vragen. Ik ben zelf verdwaald, dus hoe zou ik, onwetende, u dan wel de juiste richting kunnen wijzen?

[Tangxiucai]

De wereld doorwandele heb ik mijn ijzeren schoenen versleten,
 En wenende om mijn doodlopende pad, pleng ik tranen in de westenwind:
 Wat ik verwierf
 Waren grijzende haren zonder enig behaald succes.
 Wat is de juiste plaats hier in den vreemde,
 Aan wie vraag ik raad nu ik ben verdwaald?
 En wat die wolf betreft,
 Weet ik waar dat kroosblad drijft op de zee?

Ik heb gehoord dat de lieden uit de oudheid zeiden, 'Op de grote weg met zijn vele vertakkingen is een schaap onvindbaar.' Als je even nadenkt is een schaap het allertamste dier en zelfs een klein jongetje kan het hoeden, en toch blijft zo'n dier onvindbaar als er veel vertakkingen zijn in de weg. Hoe kan een wolf vergeleken worden met zo'n mak schaap? Bovendien zijn hier in Zhongshan de wegsplitsingen bijzonder talrijk, dus waarheen zou die wolf niet gegaan kunnen zijn? Maar om hem te zoeken hier op deze openbare rijksweg lijkt haast op het 'vissen vangen door in een boom te klimmen' of 'hazen jagen door naast een stronk te zitten.'⁴¹

[Gunxiuqiu]

Helaas, door al die wegvertakkingen
 Verliest men van het schaap elk spoor.
 Waar nu die wolf van Zhongshan wel mag zijn?
 Kijkt u toch zelf:
 Waarheen je staart zie je slechts koude nevels

Boven kronkelende paden en steile kliffen:
 In deze ondoordringbare diepe wouden
 Bedekt hun witte wasem gras en kruid.
 Hier geen gebrek aan bergspoken en boomtrollen –
 Een overvloed aan klamme mist en dichte wolken!
 Maar iemand als jij
 Zoekt een vis te vangen door in een boom te klimmen,
 Hoopt op een haas door bij een boomstronk te wachten,
 En kunt het niet laten
 Om ons soort mensen beledigend te bejegenen.

(Zhao) Kerel daar, er is iets wat jij niet weet. Wanneer zo'n wolf op jacht uitgaat, gaat hij eerst rechtop staan om te bepalen in welke richting hij zijn prooi zal zoeken, zodat de honderden vogels en duizenden dieren vanzelf bij elkaar kruipen. Als wij op jacht gaan, zijn wij het gelukkigst als wij zo'n soort wolf kunnen vangen. (Hoofdrolspeler) Als ik u beluister is de jacht de ambtelijke taak van jagers. Als de wolf van Zhongshan niet te vinden is, waarom vraagt u hen dan niet om raad? Wat heb ik, een passant, misdaan?

[Daiguduo]
 Elke vorm van jacht heeft zijn eigen soort jagers,
 Zij zouden de situatie helder moeten begrijpen.
 Waarom dan al dit loos gezwets en dwaas gepraat
 En tegen mij dit boers gedrag, die lompe bothed?
 Ik had gehoopt
 Een onbekommerd mens te zijn ver van het rode stof,⁴²
 Maar haal me
 Onvoorzien een onheil uit een vorig leven op de hals.⁴³
 Ik raad u aan,
 Mijn botte held, mij niet te kwellen met uw vragen,
 Want zonder reden
 Bent u straks nog de dood van een wildvreemde, mij!

(Zhao trekt zijn zwaard) Kijk eens naar dit zwaard: het snijdt een haar die ertegenaan wordt geblazen in tweeën, zo scherp is het! Wou je dat aan den lijve ondervinden? Jij bent zonneklaar degene die de wolf van Zhongshan verbergt, maar met allerlei sluwe woorden en schone schijn

probeer je dat te ontkennen. Ondergeschikten, pak die zak op de rug van die ezel en open die om te kijken. Als we dat dier daar vinden, zal ik je echt geen genade schenken. (Hoofdrolspeler) Dat is mijn boeken-zak. Die wolf is een levend dier, dus dan zou je in die zak toch beweging moeten zien? Het is een beest met een kop en een staart en vier poten, dus hoe zou ik dat kunnen verbergen in zo'n kleine zak? Open die zak gerust als je wilt, maar dan gooien jullie jammer genoeg alleen maar al mijn boeken door elkaar, dus het is vergeefse moeite.

[Gunxiuqiu]

Jij beweert dat

Dit zwaard van drie voet zelfs een haar kan klieven

En had

Mijn schedeldak

Haast al in tweeën gehakt.

Dit is van mij geen sluwe taal en schone schijn,

Maar jij moet zelf wit van zwart onderscheiden.

Deze zak

Bevat misschien tienduizend rollen aan geschriften

Maar is gemaakt van maar één lap vilt.

Wie heeft ooit gezien dat zo'n zak van brokaat, een tas voor gedichten,

Een bent van tijgers of een groep van vossen zou kunnen bevatten?

Wie zou

Het wagen u te bedonderen hier waar u bijstaat?

Zegt men niet,

'De staart steekt nog uit als de kop is verborgen: hier baat geen bedrog'?

Er is geen mogelijkheid zoiets te arrangeren.

(Zhao) Wie zou al die fraaie woorden en loze frasen van jou wel geloven? Maar zegt men niet dat de wolf het allerwoestste dier is? Waarom wil je hem met alle geweld verschonen? (Hoofdrolspeler) Ik ben geen stommeling, natuurlijk ken ik het gedrag van de wolf. Van nature is hij uiterst vraatzuchtig en hij steunt de jakhals in diens wreedheid. Als u dit schadelijke dier zou kunnen uitroeien, zou ik vanzelfsprekend mijn uiterste best doen om u van dienst te zijn. Waarom zou ik zijn sporen verborgen houden?

[Tangxiucaï]

Wees niet zo opgewonden en zo van streek:

Natuurlijk ben ik niet gek of buiten zinnen!

Zo'n wolf

Ondersteunt met ontblote klauwen en blikkerende tanden de jakhals.

Vandaag geldt,

'De aap is ontsnapt en een ramp treft het bos,'⁴⁴

Maar wie zou

'Een tijger houden om zich onheil te bezorgen'?

Wat een reden

Mij van kleur te doen verschieten met getrokken zwaard!

(Zhao) Ondergeschikten, het heeft geen zin die zak open te maken en te kijken. Aangezien deze kerel niets weet van de wolf van Zhongshan, kunnen we hem maar beter laten gaan. (Hoofdrolspeler) Hartelijk dank. Dan ga ik verder met mijn ezel.

[Shawei]

Zeg niet dat hij

Zijn wagen wagen liet stoppen om zittende te genieten van de esdoorns,

En ik kan slechts

Alleen te paard en troosteloos de oude weg vervolgen.

Het bruine stof dat in mijn gezicht waait, bedekt de purperen paden;

Met een sidderende moed en een angstig hart is de weg nog eens zo lang.

De aarde schokkend en hemel verschrikkend: zo groot was zijn macht –

Mijn zeven geesten en drie zielen⁴⁵ waren in een ogenblik verschikt.

Ik had gehoopt dat die edele heer mij verheugd zou begroeten,

Maar ik trof de Poort van Verderf – mijn leven hing aan een draadje!

Bij een ontmoeting in een nauwe steeg is er geen ontkomen

Maar gelukkig had ik geen schuld aan hem uit een vorig leven.

Terwijl jij je

Even snel voortspoedt als de wind op de Lange Rivier⁴⁶

Haal ik nu helaas door jouw toedoen de naaste herberg niet meer.

(Gaat af)

(Zhao) Die stomme eikel is verdwenen. Aangezien de wolf van Zhongshan hier niet is, moeten wij ook maar terugkeren.

Derde bedrijf

(Hoofdrolspeler komt op) Ik ben Meester Dongguo. Dat was kantje boord! Ik had de wolf van Zhongshan verstoppt in mijn boekenzak en dat werd bijna ontdekt door minister Zhao. Dat was echt kantje boord! Ik waag het niet om hier nog langer te toeven of langer te talmen, maar geef mijn ezel de zweep om snel voort te gaan. Maar kijk toch eens naar dat gekke beest. Hoe ik hem vandaag ook met de zweep ervan langs geef, hij verdomt het om verder te lopen. Wat een ellende! Mijn ezeltje, ik smeed jou, deze prachtige volbloed, dit nobele rijdier, gedekt met een gouden zadel, bijtend op een jaden bit, met onder je zadel een zadelkleed van brokaat, en behangen met een rood tuig, zet toch wat sneller een stap!

[Yuediao: Douanchun]

In een wilde dwarreling vullen de bladeren de kale bergen;
 Met een lichte nevel verbergt de mist de landelijke voorde.
 Eindeloos zich uitstrekkend: het witte gras en de gele olmen;
 In diepste stilte gehuld: de verdorde lianen en de oude bomen.
 De deemstering verduistert het laatste avondrood op verre pieken;
 Ruisende, druilende valt de avondregen op het koude zandstrand.

Rijdend op dit

Magere scharminkel – vel over been –

Vervolg ik

De kronkelende weg die eindeloos duurt:
 Verkleumd de vereenzaamde schaduw en het verweesde lijf,
 Achtervolgd door honderden angsten en duizenden ellenden.

Kijk nu eens! De schaduw van de gevederde banieren is geleidelijk opgelost en het geluid van strijdwegens en paarden is niet meer te horen. Die minister Zhao moet wel heel ver verdwenen zijn. Hoe zou het gaan met de wolf van Zhongshan in die zak? Hoe komt het dat er geen beweging te zien is? Hij zou toch niet aan zijn wond zijn overleden? Hij is vast en zeker gestikt in die zak! Anders zou hij toch wel wat van zich laten horen? (Bekijkt de zak) (Wolf) Meester, wees een beetje voorzichtig! Die minister Zhao is vast wel al ver verdwenen. Wat een kwelling is het om zo stevig vastgebonden in zo'n zak te zitten! En die pijl in

mijn voorpoot doet verdomde pijn. Meester, maak de zak open en laat me eruit! (Hoofdrolspeler)

[Zihuaxu'er]

Een oogwenk slechts

Wolkte het stof van de strijdagens op,
Stampten de paarden met hun hoeven, en
Wapperden de schaduwen van de banieren.

Nu geldt hier weer:

De verre bomen in de klare herfst,
Het effen onkruid op het wijde veld.

(Wolf) Meester, laat me hier zo snel mogelijk uit. Dit is echt onverdraaglijk! (Hoofdrolspeler)

Kalmpjes aan!

Hoe had je met de haast van dit moment
Het deze halve dag ooit uitgehouden?
Bijna was 'de jachthond in de pan gebraden,'⁴⁷
Dus hoedde jij je
'Om als een els uit de zak te steken,'
Zodat je nu nog steeds
'Je staart kunt slepen door het slijk.'⁴⁸

Ik zal deze zak openmaken, de touwen losmaken en de pijl verwijderen zodat je weer helemaal de oude bent. (Opent de zak, maakt de touwen los en verwijdert de pijl)

(Jinjiaoye)

Ik zie slechts hoe hij

Van top tot teen is opgerold als een slang, samengebald als een egel,
En waar hij was geraakt door die pijl is hij besmeurd met bloed.
Onophoudelijk kermt hij het uit van de pijn!
Ik haal die pijl met alle spoed eruit voor jou!

(Wolf komt uit de zak) Dat was kantje boord! Bijna had die minister Zhao me van mijn leven beroofd! Meester, hartelijk bedankt dat u me het leven hebt gered. Maar ik heb toch nog iets wat ik misschien zou

willen zeggen als het mag. (Hoofdrolspeler) Je kunt zeggen wat je wilt. (Wolf) Eerst werd ik nagezeten door die minister Zhao, zodat ik een eindeloze afstand heb moeten rennen, en daarna heb ik nog eens weer een hele dag ellende geleden in die zak. U hebt dan wel, meester, mij het leven gered, maar mijn maag vergaat van de honger. Als ik dan hier op de weg van de honger zou sterven, word ik aangevreten door kraaien en eksters en overlopen door veenmollen en mieren.⁴⁹ Dan had ik me beter kunnen laten vangen door die minister Zhao, want dan was ik in een keer gestorven. Meester, toon medelijden en laat me mijn honger stillen met jou! (Wolf springt voorwaarts) (Hoofdrolspeler ontwijkt hem achter zijn ezel) Hé! Je jaagt me de stuipen op het lijf!

[Xiaotaohong]

Ik ben zo geschrokken dat

Mijn hele lijf nat is van het koude zweet
 En ik mijn hoofd niet meer stevig rechtop kan houden.
 Van top tot teen voelt mijn huid als aan haken geslagen.
 Mijn leven is in groot gevaar:
 Dit jaar, deze maand zijn door een eerder leven bepaald!
 Aangekomen op dit smalle pad door een bergravijn
 Zie ik slechts sombere wolken en gruwelijke nevels,
 Maar wie is hier de schutsgod die mij beschermt?

Ik heb je gered in mijn boekenzak en bijna was dat ontdekt door minister Zhao, zodat ik mijn leven haast verloren had onder zijn zwaard. Hoe kun je me willen verslinden nu ik jou ten koste van al mijn angst en vrees heb gered? Zijn er dan onder de hemel zulke verraderlijke schepselen?

[Tianjingsha]

Jouwentwille heb mijn leven geriskeerd,
 Jouwentwille heb ik doodsangsten doorstaan.
 Nauwelijks heb ik je verdomde leven gered,
 Of je staart me daar al verlekkerd aan:
 Dit lichaam moet gaan dienen als hapje!

(De wolf) Meester, u bent een mohist. Ik heb me laten vertellen dat die erop uit zijn om de wereld te helpen ook al moeten ze hun kruin polijsten tot hun hielen. Dus waarom hecht u dan zo aan uw lijf, dat u weigert mijn leven te redden? (Hoofrolspeler)

[Diaoxiaoling]
Jouw kwijlende ogen
Zijn van nature vol gif!
Zo'n wrede inborst
Bij zo'n gebrek aan moed!
Maar zodra je weer je vacht kon schudden,
Veronachtzaam je mijn weldaad!
Ik had ook echt in beide ogen geen pupillen,
Want wie laat er de wolf in eigen woning binnen?
Maar nu vandaag brengt mij berouw geen baat.

(Wolf) Toen je mij in die zak had vastgebonden, heb ik onverdraaglijk geleden. Handelde jij echt uit goede wil? Tegen minister Zhao zei je dat ik door en door slecht was en dat je hem wou helpen met mij af te rekenen. Hoe zou ik jou niet moeten verslinden? (Hoofdrospeler)

[Tusi'er]
Dit doet mijn
Opgekropt gevoel vervullen van gif
En woedend beuk ik met mijn handen op mijn borst.
Ik heb doodsangsten doorstaan om 'de snorharen van de tijger te beroeren'
En zo heb ik pas jouw verdomde leven kunnen redden!

(De wolf) Geen gezwets! Mijn maag vergaat van de honger, dus wees nu even mijn tussendoortje. (De wolf springt voorwaarts) (Hoofdrospeler)

[Shengyaowang]
Je wangen opgeblazen,
Je klauwen ontbloot:
Dit is
De duimdikke dankbaarheidsparel die de slang mij brengt!
Hoe kan ik mij verweren?

Dit is echt klote!

Uit alle macht moet ik me met handen en voeten verdedigen,
En onophoudelijk roep ik de Hemel aan.

O Hemel, dit is allemaal mijn eigen fout!

[Malang'er]

Dit komt omdat ik de verkeerde weg had gekozen
Waar ik stootte op deze hongerige tijger, deze demonische vos!
Ik ben zo bang dat ik nu achteruit stap, dan weer vooruit loop,
Me steeds verlatende op mijn magere ezel voor bescherming.

[Herhaling]

Ik had je vanaf het begin af aan links moeten laten liggen;
Ik had je moeten behandelen als vuilnis langs de straat!
Zo'n onrecht als mij hier nu vandaag wordt aangedaan –
Blauwe Hemel hier boven mijn hoofd, vel een oordeel!

(Wolf springt naar voren) (Hoofdrolspeler duikt weg) (Wolf) Waarheen je ook weg wilt duiken, je kunt me toch niet ontsnappen. Ik zal niet rusten voordat ik jou heb verslonden. (Hoofdrolspeler) Wat ben jij ondankbaar! Hoe lossen we dit op? Waar vind ik iemand die mij kan redden? Toe dan maar! Ik heb jou gered, maar jij gaat mij verslinden. Is er op de wereld ooit zoiets vreemds voorgekomen? Maar het spreekwoord zegt, 'Als je naar een oplossing zoekt, raadpleeg dan drie oude lieden.' Laten jij en ik drie oude lieden zoeken en hen vragen of jij mij mag verslinden of niet. Als zij zeggen dat jij mij mag verslinden, zal ik berusten in mijn dood. (Wolf) Daar heb je gelijk in wat je zegt. (Zij wandelen samen voort) (Wolf) Kijk toch eens naar hoe het mij tegenzit! Nu hebben we al deze tijd gelopen en nog steeds zijn we niemand tegengekomen. Mijn maag vergaat van de honger en het kwijl loopt me uit de bek, met bakken tegelijk! Hela, prachtig! Kijk eens, is dat daarginds niet een oude boom? Laten we hem om raad vragen. (Hoofdrolspeler) Dat is een oude boom, die staat daar stijf als een lijk langs de weg. Planten en bomen zijn toch dingen zonder bewustzijn, dus hoe zou ik hem om raad kunnen vragen? (Wolf) Maak je daar nu maar geen zorgen over, maar stel hem je vraag. Hij zal je vast en zeker antwoord geven. (Hoofdrolspeler begroet de boom) Oude boom, de

wolf van Zhongshan werd getroffen door een pijl van minister Zhao en zo in het nauw gedreven dat er op het oppervlak van de aarde geen plaats voor hem was waar hij zich kon verbergen. Ik heb hem toen in mijn boekenzak gered. Maar nu hij weer de zak uit is, wil hij mij verslinden. Komen er in de wereld zulke ondankbare wezens voor? Oude boom, zeg eens, mag hij mij verslinden?

[Dongyuanle]

Dit is een

Karkas dat is weggeworpen in een sloot,
Dit is brandhout dat is overgebleven bij de oven.

Hoe zou ik hem kunnen bejegenen als een duizendjarige goddelijke cedrela?⁵⁰

Ach, ik ben ook wel volkomen idioot!

Hier sta ik een stomme boom
Onophoudelijk aan te roepen –
Dat geeft toch stof tot denken.

Oude boom, o, oude boom, als jij in staat bent mij te redden

Word ik opnieuw geboren

En ben ik een ijzeren stam die in bloemen ontluikt!

(Boom komt op) Ik ben een oude abrikozenboom. Toen de oude kweker mij destijds plantte, was het enige wat hij nodig had een pitje. Na een jaar ontlook ik in bloesem, in het tweede jaar droeg ik vrucht, in het derde jaar kon je mijn stam nog met twee armen omvatten, maar na tien jaar had je daar twee mensen voor nodig. In de dertig jaar tot op heden zijn de oude kweker en zijn vrouw, zijn kinderen en knechten en meiden, zowel als alle gaande en komende gasten, allemaal door mij gevoed. Bovendien plukte hij regelmatig mijn vruchten om die op de markt te verkopen omwille van de winst. Iemand als ik heeft de kweker zoveel weldaden bewezen, maar nu hij zag dat ik oud ben geworden en geen vruchten meer draag, werd de oude kweker opeens kwaad en hakte hij mijn takken af en beroofde me van mijn blad; bovendien heeft hij mij aan een timmerman verkocht – zo ondankbaar is hij! Welke weldaad heb jij die wolf dan wel bewezen? Natuurlijk mag hij jou verslinden! (Gaat af) (Hoofdrolspeler)

[Miandaxu]

Ik zag je aan voor

Een jaden boom uit het Granaatsteenwoud,⁵¹
 Maar je bleek
 Een rotte boom, een verdorde stam.
 Je dient alleen maar als
 Een stevige staak om een paard aan vast te binden,
 Een kort paaltje om een ezel aan vast te leggen.
 Jij zegt dat jij
 Vruchten schonk en bloemen spreidde,
 Maar al om niet diende als een boom van een slaaf.⁵²
 Vandaag de dag
 Worden je takken gekapt en je wortels verwijderd
 En dien je alleen nog maar als gebroken riet.
 Vooruit dan maar,
 Als iedereen even ondankbaar weldaden vergeet
 Kan ik maar beter net als Qu Ni
 Mijn hoofd tegen een boomstam
 Rammen om mijn leven te laten.⁵³

(Wolf springt op hem af) (Hoofdrolspeleer ontwijkt hem) Hé, waarom zo haastig? Hebben we zo-even niet afgesproken dat we drie oude lieden zouden vragen? We hebben nog maar een oud wezen om raad gevraagd, dus hoe kun je me dan al meteen willen opeten? (Wolf) Maak dan voort! Prachtig! Daar ligt een oude koe zich te zonnen. Vraag haar om raad! (Hoofdrolspeleer) Daar had me die domme boom, dat ellendige stuk brandhout dat met honderden bijlen omgehakt en met duizend aksen gespleten mag worden, me bijna het leven gekost! Zo'n koe is een beest met een vacht op haar lijf en horens op haar kop, wat baat het om haar om raad te vragen? (Wolf) Vraag haar nu maar! Als je het niet doet verslind ik je nu meteen. (Hoofdrolspeleer groet de koe) Oude koe, de wolf van Zhongshan werd geraakt door een pijl van minister Zhao, maar ik heb zijn leven gered. Nu wil hij mij verslinden. Zegt u eens of hij mij mag verslinden of niet.

[Luosiniang]

In de schaduw van de bloemen die ene ploeg en groene regen;
 Bij de muziek van een fluit in de avondzon onder heuvelbomen –
 Maar waarom lig je hier zo uitgemergeld in de late westenwind?
 Ik zie haar slechts

Zwijgend het hoofd laten zakken.

(Koe komt op) Ik ben een oude koe. Toen ik nog maar een vaars was, was mijn kracht geweldig, zodat de oude boer bijzonder op mij gesteld was. Wanneer de oude boer uitging of terugkwam, was ik het die de kar trok, en als de oude boer de akkers ploegde, was ik het die de ploeg trok. Hij beschouwde me als een familielid. De kleren die hij droeg, het eten dat hij at, de huwelijken van zijn zoons en dochters, en alle belastingen en schulden, die konden allemaal betaald worden door mijn inspanningen. Maar nu hij heeft geconstateerd dat ik ouder ben geworden en aan kracht heb ingeboet, heeft hij me weggejaagd naar deze overwoekerde uithoek op het open veld. Deze kille kou van wind en vorst kunnen mijn magere botten niet verdragen, en omdat ik niet meer kan lopen wordt mijn vacht mat. Zegt u zelf, is dat geen lijden? Gisteren hoorde ik de oude boer nog tegen zijn vrouw zeggen dat hij mij wou laten afmaken, 'Alles aan het lijf van zo'n koe heeft z'n nut. Het vlees kun je eten, het vel kan verwerkt worden tot leer, en van de botten en hoorns kun je allerlei nuttige dingen maken.' Hij zei z'n zoon het mes te slijpen om mij te slachten. Is dat geen lijden? Ik heb zoveel verdiensten voor die oude boer, en dan toch nog wil hij mij vermoorden. Welke weldaad heb jij deze wolf dan wel bewezen? Natuurlijk mag hij jou verslinden! (Gaat af) (Hoofdrolspeeler)

[Zhuolusu]

Jij zegt dat jij

Overijverig de ploeg trok,

Met als gevolg

Dit uitgemergelde magere lijf.

Vandaag

Lig je hier blootgesteld aan de felle wind en harde regen

Naast een half ingestorte, verwaarloosde muur.

En dan toch nog willen ze

Je huid villen, je vlees afsnijden en alles benutten!

Ach, toe dan maar, hier loopt mijn leven ten einde!

Mijn bitter lijden hier vandaag –

Aan wie kan ik het klagen?

Ik ben zo bang als

'De koe uit Wu die al bij het zien van de maan begon te hijgen.'⁵⁴

O Hemel, het is zonneklaar dat niemand mij zal komen redden!

[Weisheng]

Dit is toch de doorgaande publieke rijksweg?
 Hoe komt het dan dat hier niemand passeert?
 Al te spoedig zal ik nu deze wereld verlaten,
 Maar hoe kom ik na mijn dood aan een graf?

(Wolf springt op hem af) (Hoofdrolspelel ontwijkt hem) Waarom zo haastig? Jij en ik hebben een afspraak, we moeten het nog een derde oude man vragen. Als die zegt dat jij mij mag verslinden, dan kan ik je alleen maar laten begaan. (Wolf spreekt) Ik verga van de honger, het is onverdraaglijk! Maak wat voort! Dankzij zijn goedertierenheid zal de Hemel me zeker een hapje te eten geven. (Ze gaan af)

Vierde bedrijf

(Tweede speler⁵⁵ komt op, leunend op een staf) Ik ben een grijsaard leunend op zijn staf. Vluchtend van faam en mijn sporen verduisterend leef ik hier diep in het gebergte als een kluizenaar zonder enige bemoeienis met wereldse zaken. Elke dag wandel ik op mijn gemak langs de beek en door het bos. Het is nu de late herfst en het landschap is alerschoonst, dus ik maak een wandeling, leunend op mijn staf. (Hoofdrolspelel en wolf komen op) [(Hoofdrolspelel)] Hemel, wie zal je mij, Meester Dongguo, laten redden? Hé, daar in de verte zie ik een kleine brug over een stroompje en een strogedekte stulp achter een haag. Dat moet een dorp zijn waar mensen wonen! Laten we flink doorlopen.

[Shuangdiao: Xinshuiling]

Aan de helft van de bomen, zie ik, zijn de bladeren vergeeld, avondwolken hangen laag;
 Transparant helder het stroompje onder de kleine brug,
 Voor de ruwhouten deur geen blaffende hond,
 Maar in de oude bomen wel krassende kraaien.
 Strogedekte stulpjes achter een haag:

Dit zijn
De acht hemelgrotten, een aards paradijs!

Kijk, daar in het bos loopt een oude man leunend op zijn staf. Ik zal hem vragen mij te redden. (Hoofdrolspelel begroet hem) Nobele heer, red mijn leven! (Grijsaard) Meester, wat brengt u hier? (Hoofdrolspelel) De wolf van Zhongshan werd aangeschoten door minister Zhao en vluchtte met de pijl nog in de wond. Hij was zo in het nauw gedreven dat er geen weg voor hem was om de hemel te bestijgen en geen poort om de aarde binnen te gaan, zodat hij mij vroeg zijn leven te redden. Ik bedacht dat wij, mohisten, de alomvattende liefde als onze leer beschouwen en ik kon dus niet anders doen dan hem redden in mijn boekenzak. Maar hij was die boekenzak nog niet uit, of hij wilde mij verslinden. Ik smeekte hem om genade, maar hij weigerde mij te laten gaan. Ik kwam met hem overeen om aan drie oude lieden te vragen of hij mij mocht opeten. Eerst ontmoetten wij een oude abrikozenboom en dat onbenullige stuk brandhout zei dat hij mij mocht opeten. Daarna ontmoetten we een oude koe en dat verdomde beest zei ook dat hij mij mocht opeten. Ik had al bijna mijn leven verspeeld! Maar nu ontmoet ik u, nobele heer. U bent voorbeschikt mijn reddende ster te zijn. Tot mijn grote geluk ontmoet ik u, en hopelijk zult u door één woord mij willen redden!

[Zhumating]

Tot mijn ongeluk heb ik in mijn onnozelheid
Jou gered uit de klauwen van bloeddorstige tijgers!
Maar onverhoopt toonde jij je ondankbaar,
En aan wie klaag ik mijn nood hier oog in oog met de dood?
We ontmoetten een stom beest en een botte boom die in hun onwetendheid
Beweerden dat beenhouwer en houthakker veel te wreed werken,
Zodat er voor mij haast geen ontkomen meer is.

Nobele heer,

Terwijl ik geen reddende ster meer verwachtte, ontmoet ik nu u!

(Grijsaard slaat de wolf met zijn staf) Zijn er dan op de wereld zulke ondankbare wezens als jij? Hij redde jou het leven met de beste bedoelingen maar jij wilt hem verslinden! Hoe kan zo'n beest dat verstoken is

van ieder fatsoen bestaan? Scheer je weg want anders sla ik je dood met mijn staf! (Wolf) Edele heer, u kunt hem niet zomaar geloven! Dit is allemaal loze praat. Toen hij zag dat ik door die pijl was verwond, heeft hij mijn poten vastgebonden en mij in die boekenzak gepropt, waar ik ontzettend heb geleden. Daarna leidde hij minister Zhao om de tuin door te zeggen dat ik zo'n vraatzuchtige wolf ben. Zo won hij wat uitstel. Maar hij redde mijn leven met vals opzet: hij wilde me in die zak vermoorden en zelf in z'n eentje alle winst opstrijken. Het was allemaal bedrog. Zeg nu eens of ik hem mag verslinden of niet? (Grijsaard) Als je het zo vertelt, bent u, meester, ook niet zonder blaam. (Hoofdrolspeler) Ach, nobele heer, u beseft niet dat het me haast mijn leven had gekost om hem te redden omdat minister Zhao het in de gaten leek te hebben. Ik handelde uit pure goedheid – waar zou ik op uit zijn geweest?

[Yan'erluo]

Zijnentwille heb ik

De kou getrotseerd en honger geleden;

Zijnentwille heb ik

Doodsbenauwd doodsangsten doorstaan.

Dat

Gevoelloze wezen beschouwde ik als iemand met gevoel,

Met als gevolg een koud stortbad voor mijn warme gemoed!

(Wolf) Nobele heer, geloof hem niet! Geboeid in zijn boekenzak leed ik ondragelijke pijn! (Grijsaard) Wat jullie beiden vertellen is moeilijk te geloven. Nu moet je me eerst eens laten zien hoe je geboeid in die boekenzak wel hebt geleden. Als je inderdaad zo hebt geleden, dan heb jij, meester, geen verhaal en zal ik je door die wolf moeten laten verslinden. (Wolf) U hebt helemaal gelijk! Ik verga van de honger, dus bind me maar vast, en dan zal je zien hoe ik heb geleden. Nobele heer, ik moet en zal die meester verslinden, dus houd me niet voor het lapje. (Hoofdrolspeler bindt de wolf vast en doet hem in de boekenzak) (Grijsaard) Meester, je draagt toch wel een dolk bij je? (Hoofdrolspeler) Ik heb inderdaad een dolk bij me. (Toont de dolk) (Grijsaard) Waarom steek je dan nog niet toe? (Hoofdrolspeler) Ook al heeft hij zich ondankbaar betoond, ik kan het toch niet opbrengen hem te doden.

[Deshengling]

Fel blinkende

Klieft deze dolk zelfs een zwevende sneeuwvlok;

Volkomen verslapt

Ontbreekt me de kracht mijn hand te verheffen.

Bespottelijk is hij

Nu hij vandaag veranderd is in een gevangen prooi:⁵⁶

Berouw komt nu voor hem te laat – zijn eigen navel schoon te likken niet in staat.

Hij moet beseffen

Dat hij niet aan uw geslepen plan ontkomen kan,

Maar toch vermoed ik

Dat het ook

Te wijten was aan eigen tegenspoed.

Nobele heer, dit kwam allemaal door mijn kwade gesternte. Laten we die wolf van Zhongshan maar de vrijheid hergeven. (Grijsaard klapt in zijn handen en lacht) Hij kan het zelfs nog niet opbrengen om zo'n ondankbaar beest te doden! Dat mag dan misschien wel voortkomen uit oprechte menselijkheid, maar je bent wel een stomkop! (Hoofdrolspe-ler) Edele heer, op deze wereld zijn er ondankbare wezens te over – de wolf van Zhongshan is niet de enige.

[Gumeijiu]

Zeg niet dat

Deze vraatzuchtige wolf een ander gezicht toonde,

Ik vrees dat

De hele wereld vol is van mensen zonder hart.

Er is geen gebrek aan

Pijlen uit een hinderlaag, verborgen profiteurs:

Weldaad en vriendschap slaan om in vete en vijandschap,

Met als gevolg dat men slechts zichzelf kan beklagen.

(Grijsaard) Meester, u hebt gelijk. De mensen die in deze wereld ondankbaar blijken, zijn er heel wat! Zij die zich ondankbaar tonen jegens hun vorst, accepteren wel de vette wedde en het vette salaris van het hof, maar ze voeren niets uit, zodat hun verraad en hebzucht de

dynastie schaadt, het volk in rampspoed stort, en het rijk zo stevig als een ijzeren vat onherstelbaar ten gronde richt. Zij die zich ondankbaar tonen jegens hun ouders, laten zich wel de goede zorgen van hun ouders welgevallen, maar kunnen die niet vergelden en ze vragen zich niet af vanwaar hun lichaam is gekomen. Zij die zich ondankbaar tonen jegens hun oude leraar, laten zich graag op hun verdiensten voorstaan maar behandelen hun leraar als een wildvreemde, en ze vragen zich niet af wie hen als scholier heeft leren lezen en schrijven – hoeveel moeite zich hun leraar getroost heeft! Zij die zich ondankbaar tonen jegens hun vrienden, accepteren wel hun hulp en profiteren van hun voorspraak – ze lijken onafscheidelijk als lijm en lak! Maar zo gauw ze enige verkoeling bespeuren, zoeken ze de gunst van andere en hogere heren en vergeten ze hun oude vrienden uit de tijden van armoe. Zij die zich ondankbaar tonen jegens hun verwanten, eten wel van hun tafel en laten zich wel door hen kleden – ze ondersteunen je in tijden van armoe en helpen je wanneer je in moeilijkheden verkeert. Maar zo gauw deze ondankbare lieden zelf de rug kunnen rechten, tonen ze een ander gezicht en kennen ze je niet meer. Dan zijn ze zelf bang tot armoede te vervallen, maken zich zorgen als anderen rijk worden, zijn ze opeens vervuld van jaloezie, en proberen van je te profiteren. Kijk maar, al die ondankbare lieden op de wereld zijn stuk voor stuk wolven van Zhongshan! (Hoofdrolspeler)

[Taipingling]

Het wekt geen verbazing dat persoonlijke gunsten en kleine giften
 De mensen al doen roepen en schreeuwen om ze wijd uit te dragen.
 Maar als er geen afrekening plaatsvindt door de Heer des Hemels,
 Loopt men een grote kans dat slechte mensen hun doel bereiken.
 Ik kan slechts mijn droefheid verbijten en mijn woede verkroppen,
 En van nu af aan als de gelegenheid zich voordoet
 Geen aarzeling tonen:
 Deze ondankbare wolf van Zhongshan zij een geldig precedent!

(Doodt de wolf) Vervloekt beest, wil je mij nu nog verslinden nu je dood bent? Ik smijt hem hier neer langs de kant van de weg. Tot mijn geluk hebt u, nobele heer, mijn leven gered. Sta me toe u mijn dank te betuigen. (Gaan samen af)

Appendix

Anoniem

Het verhaal van de wolf van Zhongshan

Heer Jian van Zhao hield een grote jachtpartij in Zhongshan. Zijn jagers leidden de weg en Bi Xi vergezelde hem op zijn strijdswagen. Ze vingden vogels en grepen beesten: de dieren die op het zoemen van de pees neervielen waren te veel om geteld te kunnen worden. Er was een wolf die midden op de weg recht-op ging staan als een mens en huilde. Een woedende heer Jian spuugde zich in de handen, stak zijn baard naar voren, nam de boog die kraaien doet schrikken, en koos een pijl uit het land Sushen. Bij het eerste schot werd de wolf geraakt, die nu stilletjes vluchtte. De woedende heer Jian mende zijn wagen achter hem aan. Het opgeworpen stof bedekte de hemel zodat je op een afstand van tien passen geen mens van een paard kon onderscheiden.

Op dat tijdstip was er een mohist, Meester Dongguo, op weg naar het noorden om in Zhongshan een baan te vinden. Hij porde zijn magere ezels aan en had zijn boeken bij zich in een zak. Reizend bij nacht was hij verdwaald en plotseling stond hij tegenover de wolf die hij in zijn paniek niet wist te vermijden. De wolf sprak hem echter aan in menselijke woorden: 'Meester, hoe zou u mij bedreigen? Toen eertijds de markies van Sui een slang het leven redde, verwierf hij daardoor een parel. Een slang is zeker niet intelligenter dan een wolf. Waarom laat u mij in de situatie van vandaag me niet snel verstoppen in uw zak om mijn leven wat te rekken? Als ik straks als de punt van een elz er weer uit kom, is uw weldaad uitzonderlijk groot! Hoe zou ik het wagen niet mijn uiterste best te doen om de slang van de markies van Sui te evenaren?' De meester zei: 'Helaas, door jou, die wolf, te verbergen zou ik Zhao Meng bruuskieren.⁵⁷ Het onheil dat ik zou lijden is onpeilbaar. Hoe zou ik op jouw beloning durven hopen? Maar in de leer van ons, mohisten, is alomvattende liefde het uitgangspunt, dus ik moet je zeker in leven houden.' Vervolgens maakte hij de zak leeg door de boeken eruit te halen en met moeite stopte hij de wolf erin. Maar van voren was hij bang dat het dier over zijn baard zou stappen en van achteren was hij bang dat het over zijn staart zou struikelen. Hij probeerde het drie keer maar nog steeds zonder succes. Terwijl hij zich afvroeg wat te doen, kwamen de achtervolgers steeds dichterbij, zodat de wolf hem vroeg: 'We hebben geen tijd! Bedenk wat!' Daarop kromde hij zijn vier poten en vroeg een

touw aan de meester om ze vast te binden. Van zijn kop tot zijn staart boog hij zijn rug om zich te verbergen: 'Ineengedoken als een krab, opgerold als een spanrups, ineengedraaid als een slang en ademend als een schildpad zal ik uw bevelen afwachten!' De meester deed zoals hem was gezegd en propte de wolf in de boekenzak. Vervolgens sloot hij de opening van de zak, nam die op zijn schouder en plaatste hem op de ezel. Die leidde hij naar de kant van de weg om te wachten tot de mannen van Zhao voorbijgegaan zouden zijn.

Toen heer Jian daar aankwam en de wolf niet kon vinden, trok hij ten prooi aan woede zijn zwaard en hakte het uiteinde van de wagenboom af. Daarop wijzend zei hij vloekend tegen de meester: 'Degene die het waagt de richting waarin de wolf is gevluht te verbergen, vergaat het als deze wagenboom!' De meester wierp zich ter aarde en kroop voorwaarts. Knielend zei hij: 'Uw nederige dienaar, verstoken van verstand, hoopt de wereld van dienst te zijn. Zwerfende door de vier windstreken ben ik verdwaald. Dus hoe zou ik u dan de weg kunnen wijzen? Maar ik heb gehoord dat je op de grote weg door de vele vertakkingen een schaap kunt verliezen. Een schaap kan gehoed worden door een kleine jongen en toch verlies je het dier door de vele vertakkingen. Een wolf is niet te vergelijken met een schaap. Bovendien is er geen einde aan de vertakkingen waardoor men die wolf zou kunnen kwijtraken. Als ik de grote weg zou volgen om de wolf te vinden, zou ik dan niet welhaast gelijk te stellen zijn aan iemand die wacht bij een boomstronk of hoog in een boom klimt? Bovendien, zo'n drijfjacht is de verantwoordelijkheid van de jagers. Vraagt u dus hen om raad, nu u het beest bent kwijtgeraakt. Wat heb ik als passant misdreven? En ook al ben ik dan ook simpel, ik ken de wolf heel goed. Hij is van nature hebzuchtig en slecht en helpt de jakhals in diens wreedheid. Als u de wolven zou kunnen uitroeien, zou ik naar een mogelijkheid moeten zoeken om mijn geringe bijdrage te leveren. Hoe zou ik het wagen zijn sporen te verbergen?' Heer Jian liet zwijgend zijn wagen keren en vervolgde zijn weg.

De meester leidde zijn ezel om snel voort te maken. Na lange tijd was zelfs de schaduw van de gevederde banieren geleidelijk verdwenen en was het geluid van de wagens en paarden niet meer te horen. Toen de wolf dacht dat heer Jian ver verdwenen was, zei hij vanuit de zak: 'Meester, wees voorzichtig. Laat me alsjeblief uit de zak, maak mijn boeien los en trek de pijl uit mijn voorpoot. Ik sta op punt van verscheiden!' De meester toog aan het werk en liet de wolf uit de zak. Eenmaal uit de zak brulde de wolf en zei: 'Meester, zo-even werd ik door de mannen van Zhao achtervolgd over een hele lange afstand. Ook al hebt u me het leven gered, ik verga nu wel van de honger. Als ik niet eet, zal ik

uiteindelijk sterven. In plaats van van honger te sterven hier langs de weg en door kraaien en raven te worden verslonden, had ik beter gedood kunnen worden door de jagers om opgediend te worden in de hoofdzaal van Zhao Meng. Meester, u bent een mohist die zijn kruin zal polijsten tot zijn hielen om de wereld tot voordeel te zijn. Dus waarom zoudt u dan nu uit bekommernis om uw lichaam niet mij daarmee voeden en in leven houden? Zou dat niet uw lot zijn?' Daarop blies hij zijn wangen op en strekte zijn klauwen om zich op de meester te storten. In zijn paniek duwde de meester hem weg met zijn handen. Hij sloeg hem en dreef hem terug en zocht beschutting achter zijn ezel maar de wolf bleef hem achtervolgen. Ze renden in rondjes vanaf de ochtend tot de middag. De wolf kon de meester uiteindelijk niet overheersen en de meester spande zich tot het uiterste in om hem af te weren, zodat ze ten slotte beiden aan een andere kant van de ezel stonden te hijgen. De meester zei: 'Wolf, wat ben je ondankbaar!' De wolf zei: 'Ik hou niet op voordat ik erin geslaagd ben jou te verslinden!' Na een hele tijd begon het de namiddag te worden en de meester zei tegen zichzelf: 'Als het avond wordt en de wolven komen met z'n allen, is het met mijn leven gedaan!' Daarom bedacht hij een list en zei: 'Onder het volk is het gebruikelijk om in geval van twijfel eerst de raad in te winnen van drie oude lieden voor men tot handelen overgaat. Laten we drie oude lieden zoeken en hen de vraag voorleggen. Als zij zeggen dat ik verslonden mag worden, zal ik sterven zonder wrok.' De wolf was bijzonder verheugd en samen stapten ze voort.

Toen ze na een hele tijd nog niemand waren tegengekomen en de wolf verging van de honger, zag hij in de verte een oude boom die stijf als een lijk langs de weg stond. Hij zei tegen de meester: 'We kunnen de vraag voorleggen aan iedereen die oud is?' De meester antwoordde: 'Planten en bomen hebben geen bewustzijn, dus wat baat het om hem te raadplegen?' De wolf zei: 'Doe dat toch maar, hij zal je vast wel antwoorden.' De meester kon dus niets anders doen dan de oude boom begroeten, en nadat hij het hele verhaal had verteld, vroeg hij: 'Mag de wolf mij verslinden?' Vanuit de boom klonk een gerommel en als een mens antwoordde hij de meester: 'Natuurlijk mag hij jou verslinden! Ik ben een abrikozenboom. Toen de oude kweker mij destijds plantte, kostte hem dat niet meer dan een pit. Na een jaar stond ik in bloei en na nog een jaar droeg ik vrucht. Na drie jaar kon je mij met beide armen omvatten, maar na tien jaar waren daar twee mensen voor nodig. Ik heb die oude kweker gevoed, ik heb zijn vrouw en kinderen gevoed, ik heb zijn gasten en vrienden gevoed, en ik heb zijn knechten en meiden gevoed. Bovendien heeft hij steeds weer mijn

vruchten verkocht op de markt voor geld. Dus ik heb die oude kweker toch best een weldaad bewezen. Maar nu ik oud ben geworden, kan ik geen bloemen meer tonen en geen vruchten meer dragen, zodat die woedende kweker mijn takken afhakt en mijn bladeren afsnijdt. Bovendien is hij van plan om me voor een goede prijs aan een timmerman te verkopen. Ik had gehoopt omderwille van mijn knoestige hout een geruste oude dag te mogen beleven, maar zal ik kunnen ontkomen aan de executie door de bijl van mijn eigenaar? Wat voor weldaad heb jij de wolf wel bewezen, dat je nog hoopt te ontkomen?’ Terwijl de boom zo sprak, blies de wolf zijn wangen al op en strekte zijn klauwen om zich op de meester te storten, maar die zei: ‘Wolf, jij verbreekt onze eed. We hebben gezworen dat we drie oude lieden zouden raadplegen. Dit was de eerste. Hoe kun je mij dan zo overhaast willen opeten?’

Toen ze weer samen verder liepen, werd de wolf alleen maar hongeriger. Toen hij een oude koe zag die achter een half ingestorte muur lag te zonnen, zei hij tegen de meester: ‘We kunnen de vraag voorleggen aan iedereen die oud is.’ De meester zei: ‘Die boom zo-even had geen verstand en had door zijn domme praat me haast het leven gekost. Deze koe is weer een beest. Die kunnen we nog veel minder raadplegen!’ Maar de wolf zei: ‘Vraag het haar nu maar. Of zal ik je opvreten?’ De meester kon niets anders doen dan de koe begroeten. Nadat hij ook haar het hele verhaal had gedaan, vroeg hij haar: ‘Mag de wolf mij verslinden?’ De koe fronste haar wenkbrauwen, sperde haar ogen open, likte haar neus, en opende haar bek, en in menselijke taal antwoordde ze de meester als volgt: ‘Natuurlijk mag hij jou verslinden! Toen mijn hoorns nog maar zo klein waren als zijderupscocons, was ik toch al behoorlijk sterk en de oude boer hield zielsveel van mij. Hij liet mij samen met de andere runderen het werk doen op de zuidelijke akkers. Toen ik volgroeid was, werden de andere dieren meer en meer oud en afgeleefd en deed ik alleen al het werk. Als de oude boer ergens heen ging, trok ik de kar sneller dan de anderen. Als de oude boer ging ploegen, trok ik de ploeg uit alle kracht. De oude boer beschouwde mij als zijn linker- en rechterarm! De kleding en het voedsel van het hele jaar waren dankzij mij meer dan voldoende. De huwelijken werden dankzij mij voltrokken. De belastingen en pacht werden dankzij mij betaald. Maar nu ik oud en zwak ben, zijn ze zo gemeen om me weg te jagen naar het open veld, waar de zure wind mijn ogen prikt en de koude zon een schaduw verwekt. Mijn magere botten steken uit als bergen en mijn oude tranen lijken een regen die onophoudelijk onstelpbaar blijft vallen. Ik kan geen poot verzetten en kom niet meer overeind. De haren van mijn vacht zijn verdwenen en de zweren en gezwellen willen niet genezen.

Onlangs heb ik gehoord dat de oude boer kwaad in de zin heeft. Zijn vrouw is ook nog eens afgunstig en praat van vroeg tot laat op hem in: 'Er is niets aan het lijf van zo'n rund dat nutteloos is. Het vlees kun je eten, van de huid maak je leer, en van de hoorns en de beenderen kun je allerlei nuttige voorwerpen maken.' En ze wees naar haar zoon: 'Jij bent nu al jaren in de leer bij slager Ding. Waar wacht je nog op om je mes te scherpen op de wetsteen?' Als ik zo deze aanwijzingen bekijk, weet ik niet waar ik zal sterven. Ik heb zulke grote en langdurige verdiensten voor de oude boer, en toch zal onheil mij treffen. Wat voor weldaad heb jij de wolf dan wel bewezen dat je hoopt te ontsnappen?' Terwijl ze dit zei, blies de wolf alweer zijn wangen op en strekte zijn klauwen om zich op de meester te storten. De meester zei: 'Niet zo haastig.'

In de verte zagen ze een oude man aankomen, leunend op zijn staf. Zijn baard en wenkbrauwen waren helder wit en zijn gewaad en kap waren eenvoudig en waardig. Dat moest iemand zijn in het bezit van de Weg. De meester was zowel verrast als verheugd. De wolf achter zich latend stapte hij voorwaarts en maakte een buiging. Onder tranen sprak hij hem aan: 'Nobele heer, door één enkel woord redt u mijn leven!' Toen deze nobele heer vroeg hoe dan wel, antwoordde de meester: 'Deze wolf werd door de mannen van Zhao in het nauw gedreven en smeekte mij om hem zijn leven te redden. Ik heb dat gedaan, maar nu wil hij mij opvreten. Ondanks al mijn smeekbeden weigerde hij me te verschonen. We hebben gezworen dit te laten beslissen door drie oude lieden. Eerst ontmoetten we een oude boom, en hij dwong mij die boom te raadplegen. Maar zo'n boom heeft geen verstand, dus dat kostte me bijna mijn leven! Vervolgens ontmoetten we een oude koe en hij dwong mij om haar te raadplegen. Maar zo'n beest heeft geen verstand en weer verloor ik dus bijna mijn leven. Nu ontmoet ik u, nobele heer. Dat betekent dat de Hemel onze cultuur nog niet heeft verdoemd. Moge u door een woord mijn leven redden!' Daarop beroerde hij met zijn hoofd de grond en verklaarde hem allergeeërdst te willen gehoorzamen. Toen de nobele heer dit had gehoord, slaakte hij herhaaldelijk diepe zuchten. Met z'n staf sloeg hij de wolf op z'n schenen en zei met luide stem: 'Jij zit fout! Niets brengt groter onheil dan een weldaad die wordt veronachtzaamd. Scheer je weg, want anders sla ik je dood met mijn staf.' De wolf was onaangenaam verrast en zei: 'Nobele heer, u kent één kant van de zaak maar niet de andere. Toen deze meester mij het leven redde, bond hij mijn poten stevig vast en propde me in zijn zak, waar ik zo opgerold lag, dat ik niet eens durfde ademen. Bovendien hield hij een omstandig betoog om heer Jian te overreden. Ieder woord stak, zonder op te kunnen houden mij te

belasteren. Hij moet erop uit zijn geweest mij in die zak te vermoorden en in z'n eentje alle winst op te strijken. Dus hoe zou ik hem niet moeten opvreten?' De nobele heer keek naar de meester en zei: 'Als dit inderdaad zo is, treft ook Yi blaam!'⁵⁸ De meester kon zich daar niet bij neerleggen en vertelde hoe hij ertoe gekomen was de wolf in de zak te doen. Ook de wolf bleef spitsvondig redeneren om zijn gelijk te halen. De nobele heer zei: 'Jullie zijn beiden niet overtuigend. Laten we je eens weer in die zak doen en laat me dan zien hoe die situatie was, of je daar inderdaad zo geleden hebt.' De wolf volgde verheugd zijn suggestie, en de meester had hem weer in de zak gedaan en vastgebonden voor hij het door had. De nobele heer fluisterde tegen de meester: 'Heb je een dolk bij je?' 'Zeker,' antwoordde de meester en toonde zijn dolk. De nobele heer gaf de meester met zijn ogen de wenk af te rekenen met de wolf, maar de meester aarzelde nog omdat hij het niet op kon brengen. De nobele heer klapte in zijn handen en zei lachend: 'Dat beest heeft zich zo ondankbaar getoond en toch kun je het nog niet opbrengen om hem te doden. Dat mag dan wel voortkomen uit menselijkheid, maar wat een domheid!' Daarop nam hij actie door de meester te ondersteunen bij het hanteren van de dolk en samen slachtten ze de wolf af. Nadat ze hem naast de weg hadden gesmeten, gingen ze verder.

NOTEN

1 Dik van der Meulen, *De kinderen van de nacht. Over wolven en mensen*, Amsterdam, Querido, 2016.

2 Brett L. Walker, *The Lost Wolves of Japan*, Seattle, University of Washington Press, 2005.

3 Jiang Rong, *Lang tuteng*, Wuhan, Changjiang wenyi chubanshe, 2004.

4 Jiang Rong, *Wolf Totem, A Novel*. Trans. Howard Goldblatt, New York, Penguin Press, 2008; Jiang Rong, *Wolventotem*. Vertaald door Danielle Alders e.a., Amsterdam, Prometheus, 2008.

5 De roman, de vertalingen en de film hebben aanleiding gegeven tot een groot aantal besprekingen en studies, met name in het Chinees en het Engels.

6 L. Wang, Y.P. Mu, Q.J. Zhou, Y.P. Zhang, P. Savolainen, G.D. Wang, 'The Geographical Distribution of Grey Wolves (*Canis lupus*) in China: A Systematic Review,' in: *Zoological Research*, 38.3 (2016), p. 315-326.

7 Huang Chih-chun, Huang Chenzheng, Annette Specht, Günther Lontzen en Jacques Barchilon, 'The Earliest Version of the Chinese "Little Red Riding Hood": The Tale of the Tiger Woman,' in: *Merveilles et Contes*, 7.2 (1993), p. 513-527; Barend J. ter Haar, 'Het verhaal van Tante Oude Tijger, of: Roodkapje in China,' in: *Het Trage Vuur*, 27 (2004), p. 58-64.

8 Charles E. Hammond, 'Sacred Metamorphosis: The Weretiger and the Shaman,' in: *Acta Orientalia*, 46.2-3 (1992-1993), p. 235-255; Charles E. Hammond, 'The Demonization of the Other: Women and Minorities as Weretigers,' in: *Journal of Chinese Religions*, 23 (1995), p. 59-80.

9 Zie bijvoorbeeld 'De droom van de wolven' door Pu Songling (1640-1715), in: Pu Songling, *De beschildeerde huid: Chinese spookverhalen*. Vertaald door W.L. Idema, B.J. Mansvelt Beck en N.H. van Straten, Amsterdam, Meulenhoff, 1978, p. 43-48. In dit verhaal neemt de hebzuchtige magistraat de gedaante aan van een tijger, terwijl de gerechtsdienaren voorgesteld worden als allesverscheurende wolven.

10 Voor een uitgebreidere samenvatting van het verhaal, zie Christl van den Broucke m.m.v. Zhou Wei, in: *Tiecelijn 24. Jaarboek 4 van het Reynaertgenootschap*, (2011), p. 334-336. Die samenvatting toont de invloed van een moderne versie als stripverhaal uit de Volksrepubliek China waarin de derde rechter een boer is en Meester Dongguo uiteindelijk overtuigd wordt de wolf te doden door het relaas van een moeder wier kind verslonden is door uitgerekend deze wolf. De moeder wier kind gedood is door een wolf komt niet voor in eerdere bewerkingen van de fabel, maar is veel Chinese lezers bekend uit 'Het nieuwjaarsoffer,' een van de bekendste verhalen van China's beroemdste moderne schrijver Lu Xun (1881-1931). Zie Lu Xun, *Verzameld werk*, vertaling Klaas Ruitenbeek, Amsterdam, Meulenhoff, 2000, p. 185-205. Door van de derde oude man een boer te maken en meester Dongguo in het begin af te schilderen als een wereldvreemde intellectueel die in weelde leeft, benadrukt het beeldverhaal het klassenverschil.

11 *Shancai Longnü baojuan* ('De kostbare rol van Goed-in-Gaven en Drakendochter') vervangt de wolf door een slang, maar toont duidelijk de invloed van het verhaal van de wolf van Zhongshan. Voor een vertaling zie W.L. Idema, *Prinses Miaoshan en andere Chinese legenden van Guanyin, de bodhisattva van barmhartigheid*, Amsterdam, Atlas, 2000, p. 197-234. In deze versie is de abrikozenboom vervangen door de wijsgeer Zhuang Zhou, die, nadat hij een skelet weer tot leven heeft gewekt, door de man voor het gerecht wordt gedaagd voor roofmoord.

12 Kang Hai zou zijn reputatie op het spel hebben gezet door ten behoeve van Li Mengyang een beroep te doen op de gehate eunuch Liu Jin (overleden in 1510), de machtigste man aan het keizerlijke hof in de jaren 1505-1510.

13 De uitgave van 1544 is opgenomen in Lu Zhi's compilatie *Gujin shuohai* ('Zee van verhalen uit verleden en heden'). Een vertaling is opgenomen als appendix.

14 Ma Chong-hsi, 'The Wolf of Chongshan,' trans. James R. Hightower, in: Cyril Birch, ed. *Anthology of Chinese Literature*. Volume 2. *From the 14th century to the present day*, New York, Grove Press, 1972, p. 46-52; Ma Zhongxi, 'The Wolf of Zhongshan,' trans. Simon Johnson, in: *Chinese Literature*, no. 3 (1986), p. 194-199 (reprint in: *Chinese Literature*, no. 3 (2000), p. 38-43).

15 Voor een gedetailleerde studie van de drukgeschiedenis van de verschillende versies van het verhaal en de problemen rond de toeschrijvingen, zie Tian Yuan Tan, 'The Wolf of Zhongshan and Ingrates: Problematic literary Contexts in Sixteenth-Century China,' in: *Asia Major Third Series*, 20 (2007), p. 105-131. Zie ook Hua-yuan Li Mowry, 'The Wolf of Chong-shan,' in: *Tamkang Review*, 11.2 (1980), p. 139-159.

16 Wang en Kang schreven beiden aria's en toneelstukken nadat ze de hun ambtelijke posities in de hoofdstad hadden moeten opgeven en teruggekeerd waren naar hun geboorteplaatsen. Zie Tian Yuan Tan, *Songs of Contentment and Transgression: Discharged Officials and Literati Communities in Sixteenth-Century North China*, Cambridge Mass., Harvard University Asia Center, 2010, p. 17-146. De klucht over de wolf van Zhongshan is opgenomen in een uitgave van Wang Jiushi's verzameld werk uit 1640, maar in de zestiende eeuw wordt hij nooit als de auteur van dit werk genoemd. Kang Hai was bekend met de fabel van de wolf van Zhongshan in een van de versies als kort verhaal. Een van zijn bewaarde gedichten is namelijk een kwatrijn met als titel 'Na het lezen van *Het verhaal van de wolf van Zhongshan*' (Du Zhongshanlang zhuan): 'Ik minde altijd alle wezens zonder voorbehoud / En heb die wolf destijds gered uit louter goede wil. / Maar wat een grap: ik red de wolf, de wolf wil mij verslinden – / Ach, dierenaad en mensenhart, wat maakt het beide uit?' Kang Hai's jongere vriend en bewonderaar Li Kaixian (1502-1568) noemt Kang Hai in zijn aanvullende notities over diens leven de schrijver van *Zhongshan lang zhuan* maar dat is de gebruikelijke titel van het korte verhaal in zijn korte dan wel lange versie. De twee bloemlezingen van *zaju* uit de zeventiende eeuw die dit stuk opnemen, noemen beide Kang Hai als de schrijver.

17 James I. Crump Jr., 'Wang Chiu-ssu: The Wolf of Chong-shan,' in: *Renditions*, 7 (1977), p. 29-38; William Dolby, *Eight Chinese Plays: From the Thirteenth Century to the Present*, Londen, Elek Books, 1978, p. 93-102; Wang Chiu-ssu, 'De klucht van de wolf uit Chung-

shan,' vert. W.L. Idema, in: *Maatstaf*; 20.4 (1972), p. 145-161. Zie ook Tan, 'The Wolf of Zhongshan,' p. 123-129.

18 W.L. Idema, *Spiegel van de klassieke Chinese poëzie van het Boek der Oden tot de Qing-dynastie*, Amsterdam, Meulenhoff, 1991, p. 586-590.

19 Voor een Nederlandse inleiding tot het mohisme, zie Carine Defoort en Nicholas Standaert, red. *Tien stellingen tegen Confucius: Het pleidooi van de Chinese wijsgeer Mozi*, Kapellen, Pelckmans, 2009. Zie verder Carine Defoort en Nicholas Standaert, eds. *The Mozi as an Evolving Text: Different Voices in Early Chinese Thought*, Leiden, Brill, 2013. Voor een volledige vertaling van de Mozi, zie Ian Johnston, trans. *The Mozi: A Complete Translation*, Hong Kong, Chinese University Press, 2010.

20 Mencius neemt Mo Di de maat in drie hoofdstukken: IIIA6, IIIB9, en VIIA26 (D.C. Lau, trans. *Mencius*. Harmondsworth, Penguin, 1970, p. 104-105; 113-115; 187-188). In alle drie gevallen contrasteert hij de alomvattende liefde van Mo Di met het extreme egoïsme van diens tijdgenoot Yang Zhu, om beide gedachten gelijkelijk te veroordelen. Zhu Xi actualiseerde in zijn commentaar Mencius' veroordeling van Mo Di en Yang Zhu door die te betrekken op de zelfverloochening van het boeddhisme en het onsterfelijkheidstreven van het religieuze daoïsme van de late keizertijd.

21 'Ambtsdrager' (*gu*) is een van de roltypes in *zaju*. Acteurs die gespecialiseerd zijn in dit roltype spelen over het algemeen vorsten en bestuursambtenaren.

22 Zhao Yang (overleden in 476 voor Chr.) was het hoofd van een van de machtigste geslachten in de staat Jin (ruwweg de moderne provincie Shanxi), en vele tientallen jaren was hij daar als eerste minister de sterke man. Na zijn dood werd hem de titel Heer Jian verleend. Het eigen machtsgebied van het huis van Zhao lag in noorden van Jin en grensde aan de regio Zhongshan, het noordelijke deel van het Taihanggebergte op de grens van de moderne provincies Shanxi en Hebei. Aan het einde van de vijfde eeuw voor Chr. werden zowel Zhao als Zhongshan zelfstandige staten. Als Mo Di inderdaad leefde van 479 tot 381 voor Chr. kan Zhao Yang natuurlijk nooit een van diens leerlingen hebben ontmoet.

23 Drijfjachten werden gezien als een vorm van legeroefening. De officieren maakten in deze periode gebruik van strijdagens, waarbij ze vergezeld werden door een wagenmenner en een lansdrager. Pijlen uit Sushen stonden bekend om hun kwaliteit.

24 Dat wil zeggen, ten koste van het eigen lichaam. Tot de verovering van China door de Mantsjoes droegen Chinese heren hun haar lang.

25 Nutteloze activiteiten zonder enig resultaat ondernemen.

26 Confucius zette zich in voor de verbetering van de menselijke samenleving. Uitgenodigd om zich terug te trekken uit de maatschappij, antwoordde hij, 'Ik kan me toch niet aansluiten bij vogels of viervoeters? Met wie anders dan mijn medemensen zou ik kunnen samenleven? Als de wereld de Weg volgde, zou ik heus niet mijn best hoeven doen om hem te veranderen.' (Confucius, *De gesprekken, Gevolgd door Het leven van Confucius door Sima Qian (ca. 145-86 voor Chr.)*, Amsterdam, Atlas Contact, 2014, XVIII, 6, (p. 340).

27 Toen Bi Xi als gouverneur van Zhongmou in opstand was gekomen, zond hij een uitnodiging naar Confucius. Confucius was geneigd de uitnodiging aan te nemen, maar zag daar na tegenwerpingen van een van zijn leerlingen van af. Teleurgesteld dat hij niet in staat was zijn gedachten in praktijk te brengen in het landsbestuur, verzuchtte hij daarop, 'Ben ik dan niet meer dan een bittere kalebas, die alleen goed is om te worden opgehangen, en niet om te worden gegeten?' Confucius, *De gesprekken*, XVII, 7, (p. 326).

28 Tot de uitvinding van schrijfpapier in de eerste eeuw na Christus waren latjes van bamboe of hout de meest gebruikte schriftdragers. 'Gebroken bamboelatjes' is een snerende verwijzing naar de boekenwijsheid waar confucianisten zich op baseerden.

29 Tijdens zijn opstand tegen de mythische wereldheerser Zhuanxu zou Gong Gong de berg Buzhou, een van de hemelpilaren, hebben gebroken.

30 Chiyou is de mythische uitvinder van metaalbewerking en wapentuig. Hij werd uiteindelijk verslagen door de al even mythische Gele Keizer, dankzij diens superieure strategie en magische vermogens.

31 Het Chinese woord *tu* verwijst zowel naar hazen als konijnen.

32 De markies van Sui had een gewonde slang gered van de dood door diens wonden met medicijnen te verzorgen. Toen hij later in een boot op de Yangzi voer, dook de slang op uit het water om hem een enorme parel te schenken.

33 Het 'beulzwaard' is het zwaard waarmee de opperbevelhebber te velde doods vonnissen mag voltrekken zonder die eerst voorgelegd te hebben aan zijn vorst.

34 Taisui (Grote Jaar) is in de traditionele Chinese astrologie een tegenhanger van de planeet Jupiter en een van de vervaarlijkste goden uit het Chinese pantheon.

35 De Negen Bronnen verwijzen naar de wereld der doden. Wraakzuchtige schimmen van doden werden geacht ziekten en onheil te veroorzaken.

36 Deze uitdrukking betekent 'als een onschuldige betrokken worden in een rechtszaak.'

37 Een toevallige ontmoeting van twee ervijanden.

38 Letterlijk: dit sproutje.

39 De rode poorten van de behuizingen van hoge functionarissen.

40 De Oden en de Oorkonden zijn twee van de Vijf Klassieken, de boeken die als de neerslag van het spreken en handelen van de volmaakte vorsten uit het verleden door de confucianisten als grondslag van het onderwijs werden gezien.

41 Beide uitdrukkingen verwijzen naar het toppunt van domheid. De eerste uitdrukking spreekt voor zichzelf. De tweede uitdrukking gaat terug op het verhaal van een boer uit Song die eens een rennende haas tegen een boomstronk zag botsen, waardoor het dier zijn nek brak. Blij over deze meevaller, ging de boer daarop naast de boomstronk zitten om te wachten op de volgende haas die op dezelfde manier zou sterven.

42 Het 'rode stof' verwijst naar wereldse beslommeringen.

43 Het boeddhisme leert dat door de werking van karma elk onheil in dit leven het gevolg is van een zonde in een vorig leven.

44 Als de aap die in het paleis wordt gehouden is ontsnapt, wordt het hele bos gekapt om het dier weer te kunnen vangen.

45 Volgens de traditionele Chinese fysiologie heeft de mens zeven geesten (die sterven met het lichaam) en drie zielen (die voortleven in het graf, in het vooroudertablet, en in de onderwereld).

46 De Yangzi.

47 Dit is de tweede helft van het spreekwoord 'Als de hazen zijn gevangen, gaat de hond in de pot.'

48 Toen de Meester Zhuang door een koning van Chu werd uitgenodigd om minister te worden aan zijn hof, wees hij de uitnodiging af met de volgende woorden: 'Ik heb gehoord dat er in Chu een heilige schildpad is die al drieduizend jaar geleden gestorven is, maar die door de koning bewaard wordt in de grote zaal van de vooroudertempel, in een met brokaat omwikkelde doos. Denken jullie dat die schildpad zou kiezen om te sterven om zijn gebeente zo bewaard te zien of dat hij liever was blijven leven en z'n staart door de modder liet slepen.' Kristofer Schipper, *Zhuangzi: de volledige geschriften. Het grote klassieke boek van het taoïsme*, Amsterdam, Augustus, 2007, p. 234.

49 De stereotiepe aaseters zijn in China geen wormen en maden maar veenmollen en mieren.

50 De cedrela (*Cedrela sinensis*) staat in het Nederlands bekend als de Chinese netelboom. In China is de boom vermaard om de hoge leeftijd die hij kan bereiken. Volgens de Zhuangzi bestaat er zelfs een cedrela die zo langzaam groeit dat achtduizend jaar tellen als een voorjaar en de volgende achtduizend jaar als een najaar. Planten en bomen van een uitzonderlijke ouderdom kunnen evenals dieren en mensen van een zeer hoge leeftijd verschillende magische vermogens verwerven.

51 Het Granaatsteenwoud is de conventionele benaming van de plaats waar de studenten die geslaagd waren voor het hoofdstedelijke ambtenarenexamen werden onthaald op een feestmaal.

52 Een man die een plantage van duizend sinaasappelbomen had laten aanleggen, zei bij zijn sterven dat hij de kinderen duizend slaven naliet die hen tot in lengte van dagen zouden dienen.

53 Qu Ni was ingehuurd door een vijand van Zhao Dun (de betovergrootvader van Zhao Yang) om hem te vermoorden, maar toen hij zag hoe ernstig en respectvol Zhao Dun zich in alle vroegte voorbereidde op de ochtendaudiëntie ten hove, besloot hij van de daad af te zien en zelfmoord te plegen.

54 De runderen uit Wu (het gebied rond de stad Suzhou) vrezen de hitte van de zomerzon en beginnen al te hijgen, zo zegt men, als ze de maan zien opkomen, omdat ze bang zijn dat dat de zon is.

55 De 'tweede speler' (*chongmo*) is eigenlijk de speler die als eerste het toneel opkomt en in de regel een ondergeschikte rol speelt in het stuk.

56 'Gevangen prooi' is mijn idiomatische vertaling van *langbei* (de *bei* van een wolf). De *bei* wordt omschreven als een wolfachtig dier met heel korte voorpoten dat zich slechts kan verplaatsen door met de borst op het achterlijf van een wolf te steunen.

57 Zhao Meng (Oudste van Zhao) is een andere naam voor Zhao Yang, die na zijn dood werd aangeduid als heer Jian.

58 De boogschutter Hou Yi bewees de mensheid een grote weldaad door, toen in een mythisch verleden tien zonnen tegelijkertijd aan de hemel verschenen en de aarde verschroeiden, negen daarvan neer te schieten.